

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૨)

રવિવાર, ૬ માર્ચ ૨૦૧૬

નોંધ :- (૧) આપેલ આવૃત્તિ પ્રમાણેના પુસ્તકના જવાબ જ માન્ય રાખવા. તે સિવાયની આવૃત્તિના જવાબ માન્ય ન રાખવા.

(૨) જમણી બાજુએ આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના ગુણાંક દર્શાવે છે.

(૩) જમણી બાજુએ પ્રશ્નની બાજુમાં કૌંસમાં આપેલા અંકો જે તે પ્રશ્નના જવાબના પાઠ/પાના નંબર દર્શાવે છે.

❧ અગત્યની સૂચના ❧

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧) પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (અંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં (✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ - પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં જ કરવી.

❧ વિશેષ નોંધ ❧

આપ જ્યારે પેપર તપાસો ત્યારે જ્યારે લાંબા જવાબોમાં દા. ત. ટૂંકનોંધ, પાંચ મુદ્દાના વાક્યો, કારણો વગેરે પ્રશ્નોમાં આપ જ્યારે ફાળવેલા ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં હોવ ત્યારે પરીક્ષાર્થીએ કયો મુદ્દો નથી લખ્યો જેના તમે ગુણ કાપ્યા છે. તેની તમે ટૂંકમાં ડાબી બાજુ ઉપર નોંધ લખો. દા.ત. માર્ચ-૨૦૧૬માં પ્રવેશ-૧ માં 'જોબનપગીનું પરિવર્તન' ટૂંકનોંધ પૂછાઈ હતી. જેમાં જોબનપગી પ્રાર્થના કરતાં પોતાના દોષનું વર્ણન કરતાં કહે છે. 'પ્રભુ ! હું કુળહીન, કુટિલ, કુપાત્ર, બુદ્ધિહીન છું. મેં આપને ન ઓળખ્યા. દીનબંધુ ! દયા કરો. મારું મહાપાપ મટાડો.' આ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ નથી લખ્યો તો બાજુમાં તમે લખી શકો કે 'પોતાના દોષ કહે છે.' આટલું જ લખવાનું છે અને તમે ગુણ ઓછા આપી શકો છો એટલે કે ફાળવેલ ગુણ કરતાં ઓછા ગુણ આપતાં પહેલાં બાજુમાં કયો મુદ્દો નથી તેની ટૂંકમાં નોંધ લખવી જરૂરી છે.

(વિભાગ - ૧ : શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના, પંદરમી આવૃત્તિ - ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૫)

પ્ર.૧ નીચે આપેલામાંથી કોઈ પણ બે વિષયના સંદર્ભમાં શાસ્ત્રનાં ત્રણ પ્રમાણો આપો. (કુલ ગુણ : ૬)

❧ નોંધ :- દરેક પ્રમાણ દીઠ ૧ ગુણ. સંદર્ભ શાસ્ત્રનું નામ અને ક્રમાંક લખવો ફરજિયાત છે. પ્રમાણમાં ક્યારેક સંસ્કૃત શ્લોક અને ભાષાંતર હોય છે. પરીક્ષાર્થીએ કોઈ પણ એક લખ્યું હોય તો પણ સાચું આપવું.

૧. ગુણાતીત સંતનો મહિમા : પરમહંસોનાં પદોમાં (૫/૮૮-૮૦)

(નોંધ : પ્રમાણ ૧,૨ અને ૩ માં કોઈપણ બે પંક્તિઓ પરીક્ષાર્થીએ લખી હોય તો તે પ્રમાણ સાચું આપવું)

જ. પ્રમાણ-૧ : 'સંત બોલે તે ભેળો હું બોલું રે, સંત ન ભૂલે હુંયે ન ભૂલું રે,

સંત વાત ભેળી કરું વાત રે, એમ સંતમાં છઉં સાક્ષાત રે.

સંત જુવે તે ભેળો હું જોઉં રે, સંત સૂતા પછી હું સોઉં રે,

સંત જાગે તે ભેળો હું જાગું રે, સંત જોઈ અતિ અનુરાગું રે.

સંત જમે તે ભેળો હું જમું રે, સંત ભમે તે કેડ્યે હું ભમું રે,

સંત દુખાણે હું દુખાણો રે, એહ વાત સત્ય જન જાણો રે.

સંત હું ને હું તે વળી સંત રે, એમ શ્રીમુખે કહે ભગવંત રે,

સંત માનજો મારી મૂરતિ રે, એમાં ફેર નથી એક રતી રે.' (પુરુષોત્તમ પ્રકાશ)

પ્રમાણ-૨ : 'એવા સંત જમ્યે જમ્યા શ્યામ, જમ્યા સહુ દેવતા;

જમ્યા સર્વે લોક સર્વે ધામ, સહુ થયા તૃપ્તતા.

એવા સંત મળ્યે મળ્યા સ્વામી, ખામી કોયે ન રહી;

કહે નિષ્કુળાનંદ શીશ નામી, સાચી સહુને કહી.' (નિષ્કુળાનંદ કાવ્ય ચોસઠપદી : ૩)

પ્રમાણ-૩ : 'સંતકૃપાએ સુખ ઊપજે, સંત કૃપાથી સરે કામ, સંતકૃપાથી પામીએ, પૂરણ પુરુષોત્તમ ધામ.

સંત કૃપાથી સદ્મતિ જાગે, સંત કૃપાથી સદ્ગુણ; સંત કૃપા વિના સાધુતા, કહો ને પામ્યા કુણ.

સંત સેવ્યા તેણે સર્વ સેવ્યા, સેવ્યા શ્રીહરિ ભગવન; ઋષિ મુનિ સેવ્યા દેવતા, જેણે સંત કર્યા રાજ મન.

કામદુઘા કલ્પતરુ, પારસ ચિંતામણિ ચાર; સંત સમાન એકે નહિ, મેં મનમાં કર્યો વિચાર.' (ભક્તચિંતામણિ:૨)

પ્રમાણ-૪ : ધન્ય ધન્ય એ સંત સુજાણને, જેનું ઊલટી પલટ્યું આપ, સંત તે સ્વયં હરિ.

આપ ટળી મળ્યા ભગવાનમાં, જેના આપમાં હરિનો વ્યાપ, સંત તે સ્વયં હરિ. (સદ્. નિષ્કુળાનંદ સ્વામી રચિત કીર્તન)

પ્રમાણ-પ : ‘એસે મેરે જન એકાંતિક, તેહી સમ ઔર ન કોઈ, મુક્તાનંદ કહત યું મોહન, મેરો હિ સર્વસ્વ સોઈ.’

પ્રમાણ-ઢ : ‘મુક્તાનંદ મહા સંતને, પ્રભુ પ્રગટ પાસે રે. અનુભવીને અંતરે રહે રામ વાસે રે.’ (સદ્ મુક્તાનંદ સ્વામી)

પ્રમાણ-ઝ : ‘બ્રહ્માનંદ કહે સંતકી સોબત,મિલત હે પ્રગટ મુરારી, જગતમાંહી સંત પરમ હિતકારી.’ (સદ્ બ્રહ્માનંદ સ્વામી)

પ્રમાણ-ટ : ‘આઠે પહોર આનંદ જેના અંગમાં, રમે ગોવિંદ એવા સંતના રે સંગમાં’ ...

‘એવા સંત હરિને પ્યારા રે, તેથી ઘડીએ ન રહે વાલો ન્યારા રે’ ....

‘એવા સંતની બલિહારી રે, જેને ગુણે રીઝયા ગિરધારી રે’ ... (સદ્. પ્રેમાનંદ સ્વામી)

૨. મૂર્તિમાન થકા વ્યાપક કેવી રીતે ? (૩/૧૫-૧૬)

જ. પ્રમાણ-૧ : બ્રહ્મ તો એકદેશી છે પણ સર્વદેશી નથી અને ભગવાનને ગ્રંથમાં વ્યાપક કહ્યા છે તે તો મૂર્તિમાન છે તે જ પોતાની સામર્થ્યએ કરીને એક ઠેકાણે રહ્યા થકા સર્વને દર્શન આપે છે. એમ વ્યાપક કહ્યા છે પણ આકાશની પેઠે અરૂપ થકા વ્યાપક નથી ભગવાન તો સદા મૂર્તિમાન જ છે તે મૂર્તિમાન ભગવાન અક્ષરધામમાં રહ્યા થકા જ અનંત કોટિ બ્રહ્માંડમાં ભાસે છે. (વચ.વર ૧૩)

પ્રમાણ-૨ : “ભગવાન તો ઈન્દ્રિયો, દેવતા, અંતઃકરણ અને જીવ એ સર્વેના આશ્રયપણે રહ્યા છે તે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ઉદ્ધવ ભેળે ગોપીઓને કહેરાવ્યું છે હું આ મથુરામાં રહ્યો છું તે તો જેમ મહાભૂત વિશેષપણે કરીને બ્રહ્માંડને વિષે રહ્યા છે જે, તેમ રહ્યો છું. અને જેમ એ ભૂત જીવોના દેહોમાં સામાન્ય પણે રહ્યા છે તેમ હું તમારે પાસે રહ્યો છું અને જે દેખાતો નથી તે તો તમારા ચિત્તની વૃત્તિનો મારે વિષે નિરોધ થાય તેને અર્થ નથી દેખાતો; પણ રહ્યો તો મૂર્તિમાન છું.” (વચ.લો-૧૫)

પ્રમાણ-૩ : “મૂર્તિમાન હોય તે પણ વ્યાપક હોય. જેમ અગ્નિદેવ છે તે પોતાના લોકને વિશે મૂર્તિમાન છે ને પોતાની શક્તિએ કરીને કાષ્ઠને વિષે રહ્યો છે, તેમ ભગવાન પણ પોતાના અક્ષરધામને વિષે મૂર્તિમાન થકા પોતાની અંતર્યામી શક્તિએ કરીને જીવોને વિષે વ્યાપીને રહ્યા છે ને મૂર્તિમાનની પેઠે ક્રિયાને કરે છે; માટે એને પણ મૂર્તિમાન જાણવા.” (વચ.કા. ૪)

પ્રમાણ-૪ : “અંતર્યામીપણે કરીને જીવ, ઈશ્વરને વિષે વ્યાપક એવું જે પુરુષોત્તમ ભગવાનનું બ્રહ્મરૂપ તેજ તે નિરાકાર છે, તો પણ જીવ, ઈશ્વર સર્વને તેમનાં કર્મને અનુસારે યથાયોગ્યપણે કર્મના ફળને દેવાને વિષે નિયંતાપણું છે ને સાકારની પેઠે નિયંતારૂપ ક્રિયાને કરે છે માટે તે તેજને પણ સાકાર જેવું જાણવું.” (વચ.ગ્ર.પ્ર -૪૫)

૩. ભગવાનને સર્વ-કર્તાહર્તા સમજવાની આવશ્યકતા.(૨/૬-૭)

જ. પ્રમાણ-૧ : “કલ્યાણને અર્થે તો ભગવાનને સર્વ કર્તાહર્તા જાણવા એ જ છે.” (વચ. ગ. મ. ૨૧)

પ્રમાણ-૨ : “જીવનું કલ્યાણ તો આટલી જ વાતમાં છે જે, પ્રકટ પ્રમાણ એવા જે શ્રીકૃષ્ણ નારાયણ તેનું જ કર્યું સર્વે થાય છે. પણ કાળ, કર્મ ને માયાદિક કોઈનું કર્યું કાંઈ થતું નથી. એવી રીતે ભગવાનને વિષે જ એક કર્તાપણું સમજવું એ જ કલ્યાણનું પરમ કારણ છે. અને જે જીવ ભગવાનને સર્વકર્તાહર્તા નથી જાણતો તો તેથી બીજો કોઈ પાપી નથી ને ગૌહત્યા, બ્રહ્મહત્યા, ગુરુસ્ત્રીનો સંગ તથા બ્રહ્મવેત્તા સદ્ગુરુનો દ્રોહ તે થકી પણ એને વધુ પાપી જાણવો, કાં જે, ભગવાન વિના બીજાં જે કાળ-કર્માદિક તેને એ કર્તા જાણે છે. માટે એવો જે નાસ્તિક ચંડાળ હોય તેની તો છાયામાં પણ ઊભું રહેવું નહિ.” (વચ. કા. ૧૦)

પ્રમાણ-૩ : “ભગવાન સર્વના કર્તા-હર્તા છે. તેનો ત્યાગ કરીને કેવળ કાળ, કર્મ, સ્વભાવ અને માયા તેને જગતના કર્તાહર્તા કહે છે માટે એ ભગવાનનો અતિ દ્રોહ છે.” (વચ. વર. ૨)

પ્રમાણ-૪ : “ભગવાનને કાળ જેવા ન જાણે, કર્મ જેવા ન જાણે, સ્વભાવ જેવા ન જાણે, માયા જેવા ન જાણે, પુરુષ જેવા ન જાણે, અને સર્વ થકી ભગવાનને જુદા જાણે અને એ સર્વના નિયંતા જાણે, અને સર્વના કર્તા જાણે અને સર્વના કર્તા થકા પણ નિર્લેપ છે એમ ભગવાનને જાણે.” (વચ. ગ. પ્ર. ૬૨)

પ્રમાણ-૫ : “જો માર માર કરતો કોઈ આવતો હોય તો એમ સમજવું જે, મારા સ્વામીનું જ કર્યું સર્વે થાય છે પણ તે વિના કોઈનું હલાવ્યું પાંદડું પણ હલતું નથી.” (સ્વા. વા. ૧/૮૮)

પ્ર.૨ પ્રમાણ, સિદ્ધાંત કે કડી પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ : ૫)

૧. “સર્વ અવતાર એમાં સમાય, પોતે કોઈમાં લીન ન થાય.” (૪/૪૫)

જ. શ્રીજમહારાજે પ્રસંગોપાત્ત સમજાવેલું પોતાનું સર્વોપરીપણું

૨. “ઋષિ પત્નિએ હરિ રાજી કર્યા, ઋષિ રહ્યા પરિતાપમાં.” (૫/૭૬)

જ. પ્રગટને ઓળખ્યા વગર કસર (૫/૭૪)

૩. “ઉત્તમકુલમાં ધરી અવતાર, શ્રીહરિ કાજ તજ્યો સંસાર.” (૬/૧૧૪)

જ. શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણો

૪. “અક્ષરરૂપ થઈને જે શ્રી પુરુષોત્તમ નારાયણની સેવા કરવી તે જ મુક્તિ છે એમ નથી માનતા એ ભૂલ છે.” (૬/૮૮)

જ. આત્યંતિકી મુક્તિ માટે

૫. “ત્યક્ત્વા દેહં પુનર્જન્મ નૈતિ મામેતિ સોઽર્જુન।” (૩/૨૧)

જ. દિવ્યભાવ સમજવાની આવશ્યકતા (૩/૨૦)

પ્ર.૩ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૧, ૩ (૬/૧૧૯-૧૨૦) ૨. ૧, ૪ (૬/૧૦૨)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ એક વર્ણવી સિદ્ધાંત લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ ને સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ

૧. વાઘાખાયરની નિરાવરણ દૃષ્ટિ (૬/૧૨૩) સારંગપુરના વાઘાખાયર કારણ દેહના ભાવ ટાળવા ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની આજ્ઞાથી સ્વામીનો સમાગમ કરવા જૂનાગઢ આવ્યા હતા. જૂનાગઢ આવતાં રસ્તામાં ભગતજીએ તેમને ‘ગુણાતીતાનંદ સ્વામી મૂળ અક્ષર છે’ એવી વાત કરી. પણ તેમને આ રુચ્યું નહિ. જૂનાગઢમાં એક વખત સ્વામીશ્રીની આજ્ઞાથી સર્વે હરિભક્તો મંદિરની વાડીએ પથ્થર તથા નાના કાંકરા વીણીને વાડી ચોખ્ખી કરતા હતા. ત્યાં સર્વેને અલમસ્ત રીતે આનંદમાં જોઈને વાઘાખાયરે મહુવાના દામા શેઠને પૂછ્યું, “આ બધાને આનંદ આવે છે એવો આનંદ મને કેમ નથી આવતો ?” ત્યારે દામા શેઠે કહ્યું, “તમે આ પ્રાગજી ભક્ત કહે છે તેમાં વિશ્વાસ લાવીને ‘સ્વામી મૂળ અક્ષર છે’ એમ સમજો તો તમને પણ આનંદ થાય.” ત્યારે તેમણે કહ્યું, “સ્વામી પંડે કહે તો હું માનું.” થોડીવાર પછી ભગતજી મહારાજે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને વૃત્તિ દ્વારા ખેંચ્યા અને સ્વામી ત્યાં આવ્યા ત્યારે વાઘા ખાયરે પૂછ્યું “સ્વામી ! આ પ્રાગજી ભક્ત કહે છે કે ગુણાતીતાનંદ સ્વામી આપોઆપ મૂળ અક્ષર છે,” તે વાતનું નિરાકરણ કરી આપો.” ત્યારે સ્વામી કહે : “પ્રાગજી કહે છે તેમજ છે.” છતાં પણ ખાતરી કરવા ફરી પૂછ્યું. “સ્વામી તમે પંડે અક્ષર ?” ત્યારે સ્વામીએ ‘હા’ પાડી. આથી વાઘાખાયરને સ્વામી મૂળ અક્ષર છે તે વાતની પ્રતીતિ થતાં જ નિરાવરણ દૃષ્ટિ થઈ ગઈ અને પરમ આનંદ થયો. સિદ્ધાંત :- અક્ષરબ્રહ્મનું સ્વરૂપ ઓળખવું તે ખૂબ કઠણ વાત છે. તે અક્ષરબ્રહ્મની પોતાની અનહદ કૃપા હોય ત્યારે જ મુમુક્ષુ આ સ્વરૂપને ઓળખી શકે છે.
૨. એ તો સર્વજ્ઞ છે, સર્વદક્ષ છે અને ધન્વંતર વૈદ્ય છે. (૬/૧૨૮) ગઢડામાં એક વખત ગોપાળાનંદ સ્વામીએ વાત કરી હતી. “મહારાજે જુદા જુદા મંદિરના મહંત નીમ્યા પણ ખરો વ્યવહાર તો જૂનાગઢના મહંત ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને આવડ્યો કહેવાય; કેમ જે, એમણે નાગરોની આટલી ઉપાધિમાં પણ મંદિર પૂરું કર્યું. મંદિરનો વ્યવહાર સુધાર્યો. સાથે સાથે આખા સોરઠ દેશમાં સત્સંગ ફેલાવ્યો. સાધુઓને ધર્મ નિયમમાં વર્તાવ્યા. આચાર્ય રઘુવીરજી મહારાજને રાજી કર્યા અને સાથે સાથે અખંડ કથાવાર્તા કરીને એક ક્ષણ પણ મહારાજની મૂર્તિ ભૂલ્યા નથી. માટે એવા સદ્ગુરુ તો આખા સત્સંગમાં નથી. એ તો સર્વજ્ઞ છે, સર્વદક્ષ છે અને ધન્વંતર વૈદ્ય છે.” સિદ્ધાંત :- ગુણાતીત જેવા તો એક ગુણાતીત જ હોઈ શકે. સર્વ કાર્ય કરતાં થકા પણ મહારાજની અખંડ સ્મૃતિ રાખી શકે અને સર્વ જીવનું કલ્યાણ કરી શકે.
૩. મુક્તાનંદ સ્વામીને શ્રીજીમહારાજે બતાવેલ શાંતિનો ઉપાય (૫/૬૯-૭૦)
સદ્ મુક્તાનંદ સ્વામીએ એક વખત શ્રીજીમહારાજને શાંતિ પામવાનો ઉપાય પૂછ્યો. મહારાજે તેમના પોતાના જન્મથી માંડીને બધાં ચરિત્રોની વાત કરી. પણ મુક્તાનંદ સ્વામીને સમજાયું કે મહારાજ બીજી વાતે ચડી ગયા છે. બીજે દિવસે ફરી પૂછ્યું. ફરી મહારાજે એની એ જ પોતાની વાત કરી છતાં મુક્તાનંદ સ્વામીને ન સમજાયું. ત્યારે મહારાજે કહ્યું, “સ્વામી ! ગામડે ફરવા જાઓ; શાંતિ થશે.” મુક્તાનંદ સ્વામી ગઢડાથી નીકળ્યા. નિત્યાનંદ સ્વામી તેમની પાછળ ગયા ને સમજાવ્યું કે શ્રીજીમહારાજ પ્રગટ ભગવાન છે ને પ્રગટનાં ચરિત્રોમાં શાંતિ છે તેવી ક્યાંય નથી. મહારાજને તમને આ સમજાવવું હતું તેથી પોતાનાં ચરિત્રોની વાત કરી હતી. મુક્તાનંદ સ્વામીને પાયાની ભૂલ સમજાઈ. સિદ્ધાંત :- પ્રગટ પ્રભુની ભક્તિથી જ અંતરમાં સુખ અને શાંતિ થાય છે.

પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે વિષયનું વિવરણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- (૧) વચનામૃત, સ્વામીની વાતો કે અન્ય શાસ્ત્રને સંદર્ભરૂપે ન દર્શાવ્યા હોય પણ વિવરણ લખ્યું હોય તો સંપૂર્ણ સાચું આપવું. (૨) ગુણના પ્રમાણમાં સંદર્ભો અને પ્રસંગો હોય તો ચાલે, બધા જ સંદર્ભો કે પ્રસંગ લખવા એવું જરૂરી નથી.

૧. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ કહેલો પોતાનો અસાધારણ મહિમા (૬/૧૨૫-૧૨૬)
૪. (૧) કોઈ કહેશે જે અક્ષરધામ કેવું હશે ? તો આપણે તો ભગવાન દીઠા છે, અક્ષરધામમાં રહેનારા દીઠા છે, ભગવાનની હજૂરના ને ભગવાનની પાસે રહેનાર દીઠા છે, ને કાનમાં વાતુ કરી છે, હવે તો તેજ દેખાતું નથી એટલું બાકી છે. માટે આ સાધુ છે તેમાં જ ભગવાન રહ્યા છે, માટે વિશ્વાસ રાખજો. (સ્વા.વા. ૪/૬૬) (૨) “આ સાધુ તો ભગવાનની હજૂરના રહેનારા છે, પળમાત્ર છોટે રહે તેવા નથી. ને એ રહ્યા છે, તે કોઈ જીવના કલ્યાણને અર્થે રહ્યા છે. ને આ સમે એક વાત થાય છે. તેવી વાત બીજા સાધુ જન્મારામાં પણ કરી શકે નહિ ને કરતાં આવડે નહિ ને જન્મારો અભ્યાસ કરે તો પણ એવી વાતો શીખાય નહિ.” (સ્વા.વા. ૫/૨૦) (૩) “આજ વર્તમાનકાળે જેણે દેહ ધર્યા છે તેને તો એક પગલું અક્ષરધામમાં છે ને જેને આ સાધુની ઓળખાણ થઈ છે તેને તો બેય પગલાં અક્ષરધામમાં જ છે.” (સ્વા.વા. ૩/૨૬) (૪) “આ દેખાય છે એવી ને એવી મૂર્તિ અક્ષરધામમાં છે. લગારે ફેર નથી. એમાં તેજ વધારે દેખાડે છે એટલો જ ફેર છે. આ દેખાય એ જ મૂર્તિ અક્ષરધામમાં છે એમ સમજવામાં કાચ્યપ એટલી કાચ્યપ છે;

માટે દિવ્યભાવ, મનુષ્યભાવ એક સમજવો એટલે થઈ રહ્યું. બીજું તો તેની પછવાડે આફૂંડું સમજાશે.” (સ્વા.વા. ૫/૨૫૫) (૫) વરતાલમાં વાત કરી જે, બીજું કાઈ કરવાનું નથી, એના થઈને એને જીવ સોંપી દેવો, એટલે બધુંય કરી રહ્યા છીએ. અને અક્ષરધામમાં મહારાજ આમને આમ ઉત્તરાદે મુખારવિંદે બેઠા છે, એમ વાત કરીને પગના અંગૂઠાથી તે શિખાપર્યંત હાથની આંગળીએ કરીને બતાવ્યું.” (સ્વા.વા. ૪/૮૮) (૬) આ તો પરદેશી સાધુ છે, તથા મહારાજ પ્રગટ થયા ત્યારે આ સાધુ દીઠા, નહિ તો આ સાધુ બીજે હોય નહિ. (સ્વા.વા. ૪/૭૦, ૫૧)

૨. ભગવાન નિરાકાર છે તે સમજણ ઉદ્ભવી ક્યાંથી ? (૩/૧૧-૧૩) ભગવાન સાકાર છે અને નિરાકાર સમજવાથી પંચ મહાપાપ કરતાં પણ અધિક પાપ થાય છે. ભગવાનનો દ્રોહ થાય છે અને ગુણમાત્ર દોષરૂપ થઈ જાય છે. તો પછી પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે ભગવાન સાકાર છે છતાં નિરાકારની સમજણ કેમ પ્રવર્તે છે ? ભગવાન નિરાકાર છે તે પ્રતિપાદન પણ શાસ્ત્રમાંથી જ થાય છે. તેના ઉત્તરમાં શ્રીજમહારાજ કહે છે “શ્રીમદ્ભાગવતમાં સાકાર બ્રહ્મનું પ્રતિપાદન છે પણ જે વાંચનારા હોય તેને જો પરમેશ્વરની ભક્તિ ન હોય તો ભગવાનનું સ્વરૂપ શ્રીમદ્ભાગવતમાંથી પણ નિરાકાર સમજાય છે.” (વચ.ગ.મ. ૧૦) શ્રીમદ્ભાગવત તો શુકજીએ ગાયુ છે. ભક્તિમાર્ગના પ્રણેતા નારદજી તથા શૌનકાદિક ઋષિઓએ તેની કથા કરી છે. શુકજી તો ભગવાનના ધ્યાનમાંથી નીકળીને ભગવાનની કથા કરતા હતા : પરિનિષ્ઠિતોઽપિ નૈર્ગુણ્યે ઉત્તમશ્લોકલીલયા । ગૃહતચેતા રાજર્ષે ! આખ્યાનં યદધીતવાન્ ॥ (શ્રીમદ્ભાગવત : ૨-૧-૮) અર્થાત્ “હે રાજર્ષે ! સત્વાદિગુણના કાર્યભૂત ત્રણ દેહથી વિલક્ષણ આત્મસ્વરૂપમાં સમ્યક્ નિષ્ઠાને પામેલો એવો હું (શુક) ઉત્તમશ્લોક ભગવાનની લીલાથી આકર્ષિત ચિત્તવાળો થઈને શ્રીમદ્ભાગવત પુરાણરૂપ જે આખ્યાન તેને ભણતો હવો.” નિરંતર ભગવાનના ગુણ ગાતા શુકજી તો ભગવાનને નિરાકાર ન નિરૂપે પણ જ્યારે ભગવાનના મનુષ્યચરિત્રોનું વર્ણન કરે ત્યારે તે દિવ્ય છે, માયિક નથી, તેમ દર્શાવવા ભગવાનના સ્વરૂપમાં માયિક રૂપ ગુણનો નિષેધ કરે છે. અજ્ઞાનીઓ અને ભક્તિરહિત મનુષ્યો આ પ્રકારના નિરૂપણથી ભગવાનને નિરાકાર સમજી બેસે છે. પછી તંત કે મમત્ત્વથી પકડી રાખે છે અને શાસ્ત્રમાંથી પણ એવા જ કાલ્પનિક મતની પુષ્ટિના શબ્દો શોધીને પોતાના મમત્ત્વને દૃઢ કરીને મુમુક્ષુઓને ગેરમાર્ગે દોરે છે. શ્રીજમહારાજ કહે છે : “જેમ કોઈકે ગાયનું પૂંછડું દીઠું, કોઈકે મુખ દીઠું, ખુર દીઠો, પેટ દીઠું, સ્તન દીઠો, તેણે જે જે અંગ દીઠું તે ગાયનું જ દીઠું છે, પણ જેવી ગાય છે તેવી કોઈએ દીઠી નથી. અને એક અંગ દીઠું, માટે ગાય દીઠી પણ કહેવાય. તેમ આત્માના પ્રકાશનું દર્શન જેટલું જેને ઈન્દ્રિયો દ્વારા અથવા અંતઃકરણ દ્વારા થયું તેટલો તે આત્મદર્શી કહેવાય, પણ સમ્યગ્ આત્મદર્શન એને કહેવાય નહિ.” (વચ.લો.૧૫) માટે જેમને સમ્યગ્ આત્મદર્શન કે ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર થયો નથી અથવા જેને ભગવાનને વિષે ભક્તિ નથી અથવા “જેને ભગવાનના સ્વરૂપને વિષે સાકારપણાની પ્રતીતિ નથી, એવા લોકોએ શાસ્ત્રના રહસ્યને યથાર્થપણે નહિ સમજીને કે શાસ્ત્રના અવળા અર્થ કરીને નિરાકારની સમજણ પ્રવર્તાવી છે; કારણ કે “શાસ્ત્રમાં જે શબ્દ છે તે એકાંતિક ભક્ત વિના બીજાને સમજાતા નથી. તે કયા શબ્દ, તો જે ‘ભગવાન અરૂપ છે, જ્યોતિઃ સ્વરૂપ છે, નિર્ગુણ છે ને સર્વત્ર વ્યાપક છે.’ એવા વચન સાંભળીને મૂર્ખ હોય તે એમ જાણે જે, શાસ્ત્રમાં તો ભગવાનને અરૂપ કહ્યા છે.” (વચ.ગ.પ્ર. ૬૬) આમ જ્યારે નિર્ગુણપણે કહ્યા હોય ત્યારે સાંભળનારાની ને વાંચનારાની મતિ ભ્રમી જાય છે અને જાણે છે જે “ભગવાનને તો આકાર નથી તેમ સમજનારાની અવળી સમજણ છે.” (વચ.ગ.પ્ર. ૬૬) કેટલીક વખત એક જ શાસ્ત્રનો આધાર લઈ ભગવાનના સ્વરૂપને સમજવા જાય તો તેની સમજણ અધૂરી રહી જાય છે. આથી જ વચનામૃતમાં શ્રીજમહારાજ કહે છે : ‘વેદમાં તો ભગવાનનું સ્વરૂપ બહુ રીતે વર્ણવીને નારાયણે પોતે પોતાને મુખે કહ્યું છે, પણ તે કોઈના સમજ્યામાં આવ્યું નહિ... એવી રીતે સાંખ્યશાસ્ત્ર ને યોગશાસ્ત્ર તેણે ભગવાનનું સ્વરૂપ કહ્યું તો પણ સાક્ષાત્કાર ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન ન થયું અને અનુમાન પ્રમાણે થયું... પણ તે ભગવાન કાળા છે કે પીળા છે ? કે લાંબા છે કે ટૂંકા છે ? કે સાકાર છે કે નિરાકાર છે ? એવું કાંઈ જ્ઞાન ન થયું. પછી પોતે વાસુદેવ ભગવાને પંચરાત્ર નામે તંત્ર કર્યું. તેને વિષે એમ પ્રતિપાદન કર્યું જે, તે શ્રીકૃષ્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે તે પોતાના અક્ષરધામને વિષે સદા દિવ્ય સાકાર મૂર્તિમાન રહ્યા છે.... એવી રીતે સાકાર મૂર્તિનું પ્રતિપાદન કર્યું છે.... તેમ વેદાદિક ચાર શાસ્ત્રે કરીને ભગવાનના સ્વરૂપને સમજે, ત્યારે સંપૂર્ણ ભગવાનના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે. (વચ.વર. ૨) “અને જો એક વેદાંતશાસ્ત્રે કરીને જ ભગવાનના સ્વરૂપને સમજે તો એ દોષ આવે જે ભગવાનને સર્વકારણ, સર્વવ્યાપક અને નિર્ગુણ કહ્યા છે તેને નિરાકાર સમજે, પણ પ્રાકૃત-કરચરણાદિકે રહિત અને દિવ્ય અવયવે સહિત એવો સનાતન જે ભગવાનનો આકાર છે તેને ન સમજે.” (વચ.ગ.પ્ર. ૫૨) એટલા માટે સત્પુરુષ થકી જ સર્વશાસ્ત્રનો પરસ્પર સમન્વય સમજવામાં આવે તો ભગવાનના સાકારપણાની પ્રતીતિ થાય. તેથી તો શ્રીજમહારાજ કહે છે : “આ વાર્તા (સાકારપણાની) તો જેને એ ભગવાનના સ્વરૂપમાં સદા દિવ્ય સાકારપણે ઉપાસનાની દૃઢ નિષ્ઠા થઈ હોય તે થકી જ પમાય છે, પણ બીજા થકી તો પમાતી જ નથી.” (વચ.ગ.પ્ર. ૬૪)

૩. સર્વથી પર અક્ષરધામ અને અક્ષરધામાધિપતિ શ્રીહરિ સર્વોપરી (૪/૨૮-૩૨)

- જ. અક્ષરધામ એ શ્રીહરિનું ધામ છે અને એ અન્ય અવતારો તથા દેવોનાં ધામ(સ્થાનકો)થી ભિન્ન અને પર છે. પરમેશ્વરની આજ્ઞાથી અવતારો અને તેમના ભક્તો તથા દેવો અલગ અલગ સ્થાનકમાં રહ્યા છે. આ વાત સદ્ગુરુ નિષ્કુળાનંદ સ્વામીએ સ્પષ્ટપણે સમજાવી છે :

બ્રહ્મા રાખ્યા સત્યલોકમાં, શિવને રાખ્યા કૈલાસ;
વિષ્ણુને રાખ્યા વૈકુંઠમાં, એમ આપ્યો જુજવો નિવાસ.
ઈન્દ્ર રાખ્યો અમરાવતી, શેષજીને રાખ્યા પાતાળ;
જ્યાં જ્યાં કરી હરિએ આજ્ઞા, ત્યાં રહ્યા સુખે સદાકાળ.

બદ્રીતળે રાખ્યા ઋષીશ્વર, નિરન્નમુક્ત રાખ્યા શ્વેતદ્વીપમાં; ગોપીગોપ રાખ્યા ગોલોકે, રાખ્યા મુક્ત અક્ષર સમીપમાં. (નિ.કા. વચનવિધિ : ૩૭)

અક્ષરધામ સિવાય આ સર્વે લોક માયાની અંદર જ આવેલ છે, તેથી ત્યાં ત્રિવિધ તાપ પણ છે. સદ્ગુરુ મુક્તાનંદ સ્વામી કહે છે :
'ચૌદ લોક વૈકુંઠ લગી, માયાની પાગી રે;
તેથી અનુભવી અળગા રહે, ત્રિય તાપ આગી રે.'

પરંતુ અક્ષરધામ માયાથી પર હોવાથી ત્યાં ત્રિવિધ તાપ નથી. પરિણામે, ત્યાંનું સુખ પણ અતિ અધિક છે. તે સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે :

'પશુના સુખથી મનુષ્યમાં અધિક સુખ છે ને તે કરતાં રાજાનું સુખ અધિક છે, ને તેથી દેવતાનું સુખ અધિક છે, ને તેથી ઇન્દ્રનું અધિક છે ને તેથી બૃહસ્પતિનું ને તેથી બ્રહ્માનું ને તેથી વૈકુંઠલોકનું ને તેથી ગોલોકનું સુખ તે અધિક છે અને તેથી ભગવાનના અક્ષરધામનું સુખ અતિ અધિક છે.' (વચ. પં. ૧)

નિષ્કુળાનંદ સ્વામી પણ કહે છે :

'જેહ ધામને પામીને પ્રાણી, પાછું પડવાનું નથી રે;

સર્વે પર છે સુખની ખાણી, કેવું કહીએ તેને કથી રે.

અનંત મુક્ત જ્યાં આનંદે ભરિયા, રહે છે પ્રભુજીની પાસ રે;

સુખ સુખ જ્યાં સુખના દરિયા, ત્યાં વસી રહ્યા વાસ રે;

એવા ધામની આગળ બીજાં, શી ગણતીમાં ગણાય રે.....' (ચોસઠપદી : ૫૫, ૫૬)

તેથી તો શ્રીજીમહારાજ કહે છે :

'જે ભગવાનનું અક્ષરધામ છે તેની આગળ બીજા જે દેવતાના લોક છે તેને મોક્ષધર્મને વિષે નરક તુલ્ય કહ્યાં છે.' (વચ.સા. ૧, ૪, ૧૧; ગ. અં. ૨૮)

વળી, અક્ષરધામ સિવાયનાં અન્ય સ્થાનકો નાશવંત છે, જ્યારે અક્ષરધામ તો અવિનાશી છે.

તે વાત કરતાં સદ્ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી કહે છે :

'મા' પ્રલય કાળના અગ્નિમાં સીજાં, હંમેશ જે હણાય રે.

પ્રકૃતિપુરુષ પ્રલયમાં આવે, ભવ બ્રહ્મા ન રહે કોય રે,

ચૌદ લોક ધામ રહેવા ન પામે, સર્વે સંહાર હોય રે.' (ચોસઠપદી, ૫૬)

શ્રીજીમહારાજ પણ કહે છે : 'ભગવાનનું જે અક્ષરધામ ને તે ધામને વિષે રહી એવી જે ભગવાનની મૂર્તિ ને તે ધામને વિષે રહ્યા એવા જે ભગવાનના ભક્ત તે વિના જે જે લોક છે ને તે લોકને વિષે રહ્યા એવા જે દેવ છે ને તે દેવના વૈભવ છે, તે સર્વે નાશવંત છે.' (વચ. ગ. મ. ૨૪)

બીજાં ધામો નાશવંત હોવાથી ત્યાં ગયા પછી પણ પાછું પડવાનું છે. પણ અક્ષરધામમાં ગયા પછી પુનરાગમન નથી.

ન તદ્ભાસયતે સૂર્યો ન શશાઙકો ન પાવકઃ। યદ્ગત્વા ન નિવર્તન્તે તદ્ધામ પરમં મમ ॥

અર્થાત્ જે ધામને પામીને પુનરાગમન પામતા નથી, જે ધામને સૂર્ય, ચંદ્ર અને અગ્નિ પ્રકાશિત કરી શકતા નથી, તે મારું પરમધામ છે. (ગીતા : ૧૫-૬)

બીજાં ધામોમાં ગુણના ભાવ છે, માયા છે. (જેમ કે ગોલોકમાં રાધિકાજીને શ્રીદામા સાથે તકરાર-તમોગુણનો ભાવ અને વૈકુંઠમાં જય-વિજય ઉપર સનકાદિકનો ક્રોધ) પણ અક્ષરધામમાં માયા નથી. બીજાં ધામોની અવધિ છે. દા.ત. ગોલોક, વૈકુંઠ વગેરે અમુક જોજન સુધી વિસ્તરેલાં છે - એવું શાસ્ત્રોમાં વર્ણન છે. જ્યારે અક્ષરધામની અવધિ નથી. એ અધો-ઊર્ધ્વ અને પ્રમાણે રહિત છે. (વચ. લોયા. ૧૪)

બીજાં ધામોના વર્ણનમાં મણિમય મહોલો, રત્નો વગેરે લૌકિક પદાર્થો છે, જ્યારે અક્ષરધામમાં સર્વત્ર અલૌકિક દિવ્ય તેજ છે અને એ તેજના સમૂહમાં પુરુષોત્તમ, અક્ષર અને અક્ષરમુક્તો છે.

શ્રીજીમહારાજ ઓરડાના પદમાં કહે છે :

'મારું ધામ છે રે, અક્ષર અમૃત જેનું નામ;

સર્વ સામ્રથી રે, શક્તિ ગુણે કરી અભિરામ;

અતિ તેજોમય રે, રવિ શશિ કોટિક વારણે જાય;

શીતળ શાંત છે રે, તેજની ઉપમા નવ દેવાય.' (સદ્ગુરુ પ્રેમાનંદ સ્વામી)

સદ્ નિષ્કુળાનંદ સ્વામી લખે છે :

'તેજ તેજ જિયાં તેજ અંબાર, તેજોમય તન તેનાં રે,

તેજોમય જ્યાં સર્વે આકાર, શું કહિયે સુખ એનાં રે,

તે તેજ મધ્યે સિંહાસન શોભે, તિયાં બેઠા બહુનામી રે,

નિષ્કુળાનંદ કહે મન લોભે, પૂરણ પુરુષોત્તમ પામી રે.' (ચોસઠપદી : ૫૫)

અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પણ પોતાની વાતમાં બીજાં ધામો કરતાં અક્ષરધામ શ્રેષ્ઠ છે તે સ્પષ્ટ પ્રતિપાદન કર્યું છે. (સ્વા.વા. ૩/૧૧, ૨૩, ૪૮)

વળી, શ્રીહરિ પોતે જ પોતાના અક્ષરધામની સર્વોત્કૃષ્ટતા બતાવતાં કહે છે : 'એવો જે અક્ષરરૂપ ધામ તે પરાત્પર છે.'

(વેદરસ : ૫-૧૪૬)

અગણોતેરા કાળમાં શ્રીજીમહારાજ બીમાર હતા ત્યારે પોતાની યોગશક્તિએ કરીને સર્વે લોકમાં જઈને પછી અક્ષરધામમાં ગયા

હતા. તેનું વર્ણન કરતાં તેઓ કહે છે : “અમે એકલા જ તે સર્વે થકી પર એવું જે શ્રીપુરુષોત્તમનું ધામ તેમાં ગયા. ત્યાં પણ હું જ પુરુષોત્તમ છું. મારા વિના બીજો મોટો કોઈ દેખ્યો નહિ... ને જે જે જીવ મારે શરણે આવ્યા છે..... તેને સર્વેને હું સર્વોપરી એવું જે મારું ધામ છે તેને પમાડીશ.” (વચ.અમ. ૭)

આમાં શ્રીજીમહારાજે અક્ષરધામને સર્વથી પર કહ્યું છે અને તે ધામ પોતાનું છે તથા તેમાં પોતે જ સર્વોપરી છે તેની સ્પષ્ટતા કરી છે. આવા સર્વથી પર અને દિવ્ય એવા અક્ષરધામના અધિપતિ શ્રીજીમહારાજ પણ સર્વોપરી હોય તે સ્વાભાવિક જ છે.

પ્ર.૬ નીચે આપેલાં વાક્યોમાંથી કોઈ પણ બે વિષે કારણો આપી સમજાવો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ :- વચનામૃત, સ્વામીની વાતો કે અન્ય શાસ્ત્રને સંદર્ભરૂપે ન દર્શાવ્યા હોય પણ વિવરણ લખ્યું હોય તો સંપૂર્ણ સાચું આપવું.

૧. શાસ્ત્રીજી મહારાજે ચકાસેલો અક્ષર પુરુષોત્તમની ઉપાસનાનો સિદ્ધાંત સત્ય ઠરે છે. (૬/૧૩૬-૧૩૭)

જ. ‘ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષર છે’ તે વાતની સત્યતા માટે શાસ્ત્રીજી મહારાજે પોતાની વિચક્ષણ બુદ્ધિથી ખૂબ જ ચકાસણી કરી છે. આગળ જણાવેલ બધા જ પ્રસંગો તથા તે ઉપરાંત પણ ઘણા પ્રસંગો તેમને કોઈ ન કોઈ થકી પોતે સ્વયં સાંભળીને તેના સત્યપણાની ચકાસણી કરી છે. કયા પ્રસંગો કોના થકી સાંભળ્યા છે, તે ઉલ્લેખ સાથે તેમણે એક પત્ર આફ્રિકાના હરિભક્તોને લખેલો છે. તે પત્રમાં એક પ્રસંગનો ઉલ્લેખ કરતાં તેઓ લખે છે : “વિશેષમાં કોઠારી ગોરધનભાઈને મેં ખાનગી પૂછેલું કે આપ તથા બીજા કેટલાક ‘સ્વામી અક્ષર છે’ તેમાં વિરુદ્ધ છો, પણ રઘુવીરજી મહારાજ સમાગમ કરવા જતા હતા તે સમજ્યા હતા કે નહિ ? ત્યારે ખાસ કોઠારીએ કહ્યું કે ‘પ્રથમ જતા હતા, ત્યારે તો નક્કી ન બોલતા, પણ સત્તરની સાલે ગયા ત્યારે તો સ્વામીરૂપ થઈ ગયા હતા ને ‘સ્વામી અક્ષર છે’ એમ જાણતા હતા, તે હું પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક આપને જણાવું છું.’” અંતે એ પત્રમાં તેઓ લખે છે : “મને ખોટી વાત ગોઠવણી કરીને બીજાને સમજાવી સ્વાર્થ સાધવો એવું આવડતું નથી. ને અસત્યમાં ઘણું પાપ છે. ભાગવતમાં લખ્યું છે કે ‘નાસત્યાત્ પરં પાપમ્’ વળી, પૃથ્વીએ કહ્યું કે બધા પાપી પુરુષોનો ભાર હું સહન કરી શકું છું પણ અસત્ય બોલનારનો ભાર સહન કરી શક્તી નથી. મારે કોઈ પ્રકારે અસત્ય વાતમાં દુરાગ્રહ કરવો હોય નહિ. માટે ખાસ મારો વિશ્વાસ હોય તો; સાચાબોલો, પ્રામાણિક પુરુષ હોઈ એમ માનતા હો, તો ઉપરની વાત સાચી માની, ખરા અંતઃકરણથી ‘સ્વામી અનાદિ અક્ષર છે ને શ્રીજીમહારાજ પૂર્ણ પુરુષોત્તમ ભગવાન છે’ - તે વાતની નિષ્ઠા કરશો.” આ રીતે ‘ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષર છે’ એ વાત સત્ય હતી તો શ્રીજીમહારાજની ઈચ્છાનુસાર એ સિદ્ધાંતનું પ્રવર્તન થયું. ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અક્ષર છે એ સિદ્ધાંતના પ્રવર્તન પછી સદ્. ગોપાળાનંદ સ્વામી અક્ષરનો અવતાર છે, તેવો વ્યવસ્થિત પ્રચાર શરૂ થયો અને મંદિરોમાં પણ પાછળથી ગોપાળાનંદ સ્વામીની મૂર્તિઓ નીચે ‘મૂળ અક્ષરમૂર્તિ ગોપાળાનંદ સ્વામી’ એમ લખેલું જણાય છે. આથી, ગુણાતીતાનંદ સ્વામીને ભલે મૂળ અક્ષર તરીકે કોઈ કદાચ ન સ્વીકારે, પણ અક્ષરપુરુષોત્તમનો સિદ્ધાંત સત્ય છે અને મહારાજની પૂજા-ભક્તિ-ઉપાસના તેમના ભક્ત સાથે થાય એ સિદ્ધાંત આપોઆપ સ્વીકારાઈ જાય છે. અર્થાત્ શાસ્ત્રીજી મહારાજનો સિદ્ધાંત સત્ય ઠરે છે.

૨. ગુણાતીત સંતનો મહિમા : ‘કામીલ, કાબીલ, સબ હુન્નર તેરે હાથ’ (૫/૮૭-૮૮)

જ. સદ્ગુરુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કહે છે : “મોટા છે, ભગવાનના મળેલા છે, ભગવાનના વચનમાં વર્તે છે, ભીડો ખમે છે, ભગવાન એને વશ છે, ભગવાન એ કહે એમ કરે છે, ભગવાન એ કહે એમ ફરે છે, ભગવાનને એણે જીત્યા છે, ભગવાનના અભિપ્રાયના જાણનારા છે, મોક્ષના દાતા છે, એને દર્શને ભગવાનનું દર્શન થયું, એને પૂજ્યે ભગવાન પૂજાઈ રહ્યા, ગર્ભવાસ, જમપુરી ને ચોરાશીઓ એ મુકાવે છે ને વિહદ જે ભગવાનનું અક્ષરધામ તેને પમાડે છે, ને ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પમાડે છે, એવા મોટા છે, એના વિના ભગવાનને ચાલતું નથી, એનાં દર્શને પંચમહાપાપ બળી જાય છે, એની ઈન્દ્રિયુની ક્રિયાએ કરીને બ્રહ્માંડ સચેતન થાય છે, એનાથી કાળ, કર્મ અને માયા થર થર કંપે છે, જેમ દેહને પૂજ્યે જીવ પૂજાઈ રહ્યો તેમ આ સાધુને પૂજ્યે ભગવાન પૂજાઈ રહ્યા, એ અન્નદાતા છે, અંતર્યામી છે, સર્વજ્ઞ છે, એનું કર્યું થાય છે, ને એ મનુષ્ય જેવા દેખાય છે પણ મનુષ્ય જેવા નથી, ભગવાન એના ભેળા રહ્યા છે, અવિનાશી ધામને પમાડે છે, કર્તા થકા અકર્તા છે, વૃક્ષની પેઠે એનો દેહ પરને અર્થ છે. સંતનાં લક્ષણ કહ્યાં છે એવા છે, ‘કામીલ, કાબીલ સબ હુન્નર તેરે હાથ’ એવા છે.” (સ્વા.વા. ૪/૧૩૮) ‘સર્વ કરતાં સંત મોટા. તેનો મહિમા કહ્યો તેની વિક્તિ જે, સર્વ કરતાં પૃથ્વી મોટી ને તેથી જળ, તેજ, વાયુ, આકાશ, અહંકાર, મહત્ત્વ, પ્રધાનપુરુષ, ને મૂળ પ્રકૃતિપુરુષ ને અક્ષર સુધી એકબીજાંથી મોટાં છે ને તે સર્વેના આધાર ભગવાન છે, એવા મોટા ભગવાન તેને સંત પોતાના હૃદયમાં અખંડ ધારી રહ્યા છે, માટે તે મોટા છે.” (સ્વા.વા. ૨/૧૧૦)

૩. બ્રહ્મ છે તે પરબ્રહ્મના સ્વરૂપમાં લીન થાય છે. (૬/૧૦૮-૧૧૦)

જ. બ્રહ્મને લીન કરે છે એટલે બ્રહ્મના ભાવને દબાવી પોતે સ્વરાટ્ થકા એકલા જ વિરાજમાન રહે છે. બ્રહ્મનો ભાવ પરબ્રહ્મના વિશેષ ભાવ કે ઐશ્વર્યમાં સમાઈ જાય છે પણ બ્રહ્મના સ્વરૂપનો લય થતો જ નથી. શ્રીજીમહારાજ વચનામૃતમાં કહે છે : “જેને જેને વિષે એ પુરુષોત્તમ ભગવાનનો પ્રવેશ થાય છે, તેને તેને પોતાના પ્રકાશે કરીને લીન કરી નાખીને પોતે જ તે રૂપે કરીને સર્વોત્કર્ષપણે વિરાજમાન થકા રહે છે. અને જેને વિષે પોતે વિરાજમાન રહે છે તેના પ્રકાશને પોતે ઢાંકીને પોતાનો પ્રકાશ પ્રકટ કરે છે. જેમ અગ્નિ લોઢાને વિષે આવે છે ત્યારે લોઢાનો જે શીતળ ગુણ ને કાળો વર્ણ તેને ટાળીને પોતે પોતાના ગુણને પ્રકાશ કરે છે તથા જેમ સૂર્ય ઉદય થાય છે ત્યારે તેના પ્રકાશમાં સર્વે તારા ચંદ્રમાદિકનાં તેજ લીન થઈ જાય છે ને એક સૂર્યનો પ્રકાશ રહે છે, તેમ એ ભગવાન જેને જેને વિષે આવે છે ત્યારે તેના તેજનો પરાભવ કરીને પોતાના પ્રકાશને અધિકપણે જણાવે છે.” (વચ.પં. ૭) (ઓઢાના) સમઢિયાળાના ભક્ત વીરા શેલડિયાના દીકરા લક્ષ્મણને ગુણાતીતાનંદ સ્વામીમાં વૃત્તિ જોડાઈ ગઈ અને સ્વામીને

ઢેકાણે મહારાજ દેખાવા લાગ્યા. આ રીતે બ્રહ્મ છે તે પરબ્રહ્મના સ્વરૂપમાં લીન થયેલા તેને જણાયા.

પ્ર.૭ ઉપસંહારના આધારે નીચે આપેલાં વાક્યોની પૂર્તિ કરો. (કુલ ગુણ : ૭)

(ઉપાસનામાં શું સમજવું ?)

૧. વળી, એ જ અક્ષર સંસારમાં બદ્ધ જીવો તથા ઈશ્વરોને પોતાના દિવ્ય પ્રસંગથી બ્રહ્મરૂપ કરી પરબ્રહ્મનો ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચય કરાવવા માટે, તેઓના આત્મિક કલ્યાણ માટે તથા સદા પરમાત્માના પ્રગટપણાની અનુભૂતિ કરાવવા માટે પરબ્રહ્મના સમ્યગ્ અને અખંડ ધારક ગુરુરૂપે તે તે બ્રહ્માંડોમાં પરમાત્મા સાથે મનુષ્યરૂપ ધરી અવતરે છે, સંપ્રદાયની પરંપરાને રક્ષે છે અને સર્વને પરમ સુખનો અનુભવ કરાવે છે. (૧૪૩)
૨. આત્મિક કલ્યાણ માટે મુમુક્ષુએ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ ભગવાન સ્વામિનારાયણ, તથા તેમના અખંડધારક પ્રગટ અક્ષરબ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિને વિષે નિર્દોષબુદ્ધિ, પરમ દિવ્યભાવ અને પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મના ભાવથી દૃઢ પ્રીતિ કરવી. મન, કર્મ, વચને તેમનો દૃઢ પ્રસંગ કરી તેમને અતિશય રાજી કરવા. (૧૪૪)
૩. અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસનાના આ તાત્પર્યમાં જ સ્વામિનારાયણ મહામંત્રના અર્થનો સમાવેશ થઈ જાય છે. જેમ કે, સ્વામીરૂપ અર્થાત્ અક્ષરરૂપ થઈને નારાયણની અર્થાત્ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણની દાસભાવે ભક્તિ-ઉપાસના કરવી. (૧૪૫)
૪. અક્ષરબ્રહ્મ ધામરૂપે પરબ્રહ્મ અને તેમની સેવામાં રહેલ મૂર્તિમાન અક્ષરબ્રહ્મ તથા અનંતકોટિ અક્ષરમુક્તોનું દિવ્ય નિવાસસ્થાન છે. આ અક્ષરધામ એક જ, નિત્ય અને સદા ત્રિગુણાતીત છે. અક્ષરબ્રહ્મના સાધર્મ્યને પામેલા મુક્તો જ તેમાં પ્રવેશી શકે છે. (૧૪૩)

(ઉપાસના મેં ક્યા સમજના चाहिए ?) (હિન્દીમાં જવાબ અલગ હોવાથી નીચે લખેલ છે)

૧. પુરુષોત્તમ કી પ્રેરણા ઓર પ્રવેશ સે હી અન્ય અવતાર હોતે હૈં । વે બી પુરુષોત્તમ કી હી ઉપાસના કરતે હૈં । ઇસ તરહ અન્ય અવતારોં ઓર સર્વાવતારી પુરુષોત્તમ નારાયણ કે મધ્ય અવતાર-અવતારી રૂપ સ્પષ્ટ ભેદ હૈં । (૧૫૬)
૨. અક્ષરબ્રહ્મ એક હી હૈં તો બી ઉસકે દો સ્વરૂપ હૈં : એક તો નિરાકાર, એકરસ ચૈતન્ય (આકાર રહિત) હૈં । ઉસે ચિદાકાશ કહા જાતા હૈં । અક્ષર કા દૂસરા રૂપ પુરુષોત્તમ નારાયણ કી સેવા મેં, નિત્ય સેવક કે રૂપ મેં રહતા હૈં । (૧૫૬)
૩. સગુણ ઓર નિર્ગુણરૂપ તો પુરુષોત્તમ કા એશ્વર્ય હૈં, અક્ષરબ્રહ્મ સગુણ રૂપ મેં મહાન સે બી મહાન ઓર નિર્ગુણ રૂપ મેં સૂક્ષ્મ સે બી સૂક્ષ્મ હૈં । (૧૫૬)
૪. હમારી ઉપાસના અક્ષર (સ્વામી) રૂપ હોકર પુરુષોત્તમ (નારાયણ) કી અર્થાત્ ભક્ત રૂપ હોકર ભગવાન કી ભક્તિ કરના હૈં । અક્ષરબ્રહ્મ પરબ્રહ્મ કે અનાદિ સેવક ઓર આદર્શ ભક્ત હૈં । વૈ પરબ્રહ્મ કી ભક્તિ સેવક-ભાવ સે કરતે હૈં । ઉસી પ્રકાર સે, હમેં અક્ષરરૂપ હોકર પુરુષોત્તમ નારાયણ કી હી ઉપાસના ઓર ભક્તિ કરની હૈં । ઇસ તરહ હમારી ઉપાસના હમેશા (પુરુષોત્તમ કે) દો ચરણ કી હી હૈં । (૧૫૬-૧૫૭)

(ઉપાસનામાં શું ન સમજવું ?)

૫. શ્રીજીમહારાજની ચાખડી, ડગલી, ગોદડી, ઓરડી વગેરે સંબંધવાળી વસ્તુઓ મૂળ અક્ષરબ્રહ્મ છે તેમ ન સમજવું. (શ્રીજીમહારાજના સંબંધવાળી વસ્તુઓ દિવ્ય છે પણ તેને અક્ષરબ્રહ્મ ન કહી શકાય.) (૧૪૬)
૬. પરબ્રહ્મ પરમાત્મા તથા પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ સંત વગર કેવળ મૂર્તિ કે શાસ્ત્રને આશરે બ્રહ્મરૂપ-એકાંતિક થઈ શકાય છે, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)
૭. પુરુષોત્તમ નારાયણ જે શ્રીજીમહારાજ તે અવતારાદિક કે આચાર્ય કે ભક્ત જેવા છે, તેમ ન સમજવું. (૧૪૬)

પ્ર.૮ ટૂંકનોંધ લખો : અક્ષર તથા પુરુષોત્તમની સરખી સેવા-ભક્તિનો મહિમા (૬/૧૧૧-૧૧૩) (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : દૃષ્ટાંતો અને પ્રમાણો મળીને ઓછામાં ઓછા ત્રણ લખેલા હોવા જોઈએ.

૪. શ્રીજીમહારાજે નરનારાયણ, લક્ષ્મીનારાયણ, રાધાકૃષ્ણ વગેરે પરોક્ષ દેવની મૂર્તિઓ પધરાવીને ભક્તે સહિત ભગવાનની સરખી સેવા કરવાનું જણાવ્યું છે. સરખી સેવાની ભાવનાથી જ શિક્ષાપત્રીના શ્લોક-૧૧૧નું ભાષ્ય કરતાં સદ્ગુરુ શતાનંદમુનિએ લખ્યું છે : “જે મંદિરમાં શ્રીકૃષ્ણની એકલી મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરેલી હોય ત્યાં પણ શ્રીકૃષ્ણ રાધિકાદિ સેવકમંડળ સાથે જ છે એવી ભાવના કરવી.” એ જ ન્યાયે, જ્યાં શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજની એક મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા થઈ હોય ત્યારે પણ શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ તેમના શ્રેષ્ઠ ભક્ત મૂળ અક્ષર ગુણાતીતાનંદ સ્વામી સાથે જ વિરાજમાન છે, એવી ભાવના કરીને બંનેની સરખી સેવા કરવી. વચનામૃતમાં સો જન્મની કસર એક જન્મે ટાળવા માટેનો ઉત્તમ ઉપાય દર્શાવતાં શ્રીજીમહારાજ આ જ વાત જણાવે છે. આ સંદર્ભમાં નિત્યાનંદ સ્વામીનો પ્રશ્ન અને શ્રીજીમહારાજનો ઉત્તર વાંચીએ : નિત્યાનંદ સ્વામીએ પ્રશ્ન પૂછ્યો જે, “એ કસર મટીને કનિષ્ઠ હોય તે આ જન્મને વિષે જ ઉત્તમ ભક્ત થાય કે ન થાય ?” પછી શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા જે, “જેમ ભગવાનની માનસી પૂજા કરે તેમ જ જે ઉત્તમ હરિભક્ત હોય તેની પણ ભગવાનની પ્રસાદીએ કરીને ભગવાન ભેળી માનસી પૂજા કરે; અને જેમ ભગવાનને અર્થે થાળ કરે તેમ જ ઉત્તમ જે ભગવાનના ભક્ત તેને અર્થે પણ થાળ કરીને તેને જમાડે; અને જેમ ભગવાનને અર્થે પાંચ રૂપિયાનું ખરચ કરે તેમ જ તે મોટા સંતને અર્થે પણ ખરચ કરે. એવી રીતે ભગવાન અને ઉત્તમ લક્ષણવાળા જે સંત તેની અતિ પ્રેમે કરીને સરખી સેવા જે કરે તો તે કનિષ્ઠ ભક્ત હોય ને તે બે જન્મે તથા ચાર જન્મે તથા દસ જન્મે કે સો જન્મે કરીને ઉત્તમ ભક્ત જેવો થનારો હોય, તે આ ને આ જન્મે કરીને ઉત્તમ ભક્ત થાય છે. એવું ભગવાન ને તે ભગવાનના ભક્ત તેની સરખી સેવા કર્યાનું ફળ છે.” (વચ.વર. ૫) આ સાથે જ સમાજમાં પુણાતો પ્રશ્ન કે ‘સદ્ગુરુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી, સદ્ગુરુ ગોપાળાનંદ સ્વામી તો સાધુઓ હતા, તેમને વસ્ત્ર, અલંકાર, આભૂષણો, પાઘ અને વાઘા ધરાવવાં યોગ્ય છે ?’ તેનો ઉત્તર પણ મળી જાય છે કે સો જન્મની કસર એક જન્મે ટાળવા માટેનો ઉત્તમ ઉપાય શ્રીજીમહારાજે સરખી સેવાને દર્શાવી છે તે જ છે. જેની વિશેષ સ્પષ્ટતા ઉપસંહારમાં દર્શાવી છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે સ્વામીશ્રી શાસ્ત્રીજી મહારાજે સ્વામી અને નારાયણ અર્થાત્

અક્ષરપુરુષોત્તમની કંઈ નવી વાત કરી નથી, પરંતુ શ્રીજીમહારાજના અંતર્ગત રુચિની સમગ્ર સંપ્રદાયને જાણ કરી છે અને એ રીતે અનંત જીવોનાં કલ્યાણનું દ્વાર ખોલ્યું છે. શાસ્ત્રીજી મહારાજ એક વાત વારંવાર કહેતા કે આપણે રાવણ જેવા કે શૂર્પણખા જેવા ભક્ત ન થવું પણ વિભીષણ જેવા ભક્ત થવું. રાવણને સીતા ઉપર પ્રેમ ને રામ ઉપર રોષ હતો તો તેનું માથું કપાયું. તેમ જો ઉત્તમ ભક્ત જે ગુણાતીત તેની સાથે હેત રાખે અને ભગવાન જે મહારાજ તેનો દ્રોહ કરે તો માથું કપાય. અને શૂર્પણખાને રામ ઉપર પ્રેમ અને સીતા સાથે દ્વેષ હતો તો તેનાં નાક-કાન કપાયાં. તેમ ભગવાન સાથે હેત રાખે અને ઉત્તમ ભક્ત જે ગુણાતીત તેનો દ્રોહ કરે તો પણ નાક-કાન કપાય અને વિભીષણને ‘રામ લક્ષ્મણ જાનકી, જય બોલો હનુમાનકી’ એવી સમજણ હતી. તેમ આપણે પણ ઉત્તમ ભક્ત જે ધામ, ભગવાન જે ધામી અને તેમના સંબંધવાળા મુક્તો સાથે હેત રાખવું તેમાંના કોઈ એકનો પણ દ્રોહ ન કરવો. (હિન્દીમાં જવાબ અલગ હોવાથી નીચે લખેલ છે)

અક્ષર રૂપ હોકર પુરુષોત્તમ કી ઉપાસના :- (૬/૨૨-૧૨૪) શ્રીજીમહારાજ ને બ્રહ્મ-પરબ્રહ્મ કી ઉપાસના કા સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કિયા । ઇસ સિદ્ધાંત કો મુમુક્ષુઓં કો સમજાને કે લિએ શ્રીજીમહારાજ ને જહોં-જહોં પરીક્ષ દેવોં કી મૂર્તિયોં કી મંદિર મેં સ્થાપના કી, વહોં-વહોં ઉનકે ભક્તોં સહિત હી સ્થાપના કી હૈ । નરનારાયણ, લક્ષ્મીનારાયણ, રાધાકૃષ્ણ આદિ સ્વરૂપોં કો પ્રતિષ્ઠિત કરકે ઉન્હોંને શાસ્ત્ર મેં જો ભક્ત-ભગવાન ઉપાસના કા તાત્વિક સિદ્ધાંત થા, ઉસી કો સમજાયા હૈ । શિક્ષાપત્રી મેં શ્રીજીમહારાજ કહતે હૈ, ‘શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન જબ રાધિકાજી સે યુક્ત હોં તબ ‘રાધાકૃષ્ણ’, લક્ષ્મીજી સે યુક્ત હોં તો ‘લક્ષ્મીનારાયણ’, અર્જુન સે યુક્ત હોં તો ‘નરનારાયણ’, નામ સે જાને જાતે હૈ । (શિક્ષા-૧૦૯,૧૧૦) ક્યા ઇસકા યહ અર્થ હૈ કિ ઉસ સમય લોગ ઇતને નાસમઝ થે કિ ભગવાન રાધિકાજી સે યુક્ત હોં તબ ‘રાધાકૃષ્ણ કહલાતે હૈ ।’ એસી સામાન્ય બાત બી સમઝ નહીં સકતે થે ? નહીં ! ઇસ વિધાન કા રહસ્ય તો યહ હૈ કિ જૈસે અન્ય અવતારોં કી ભક્તરૂપ હોકર ઉપાસના હોતી હૈ, ઉસી તરહ સે અપને ઇષ્ટદેવ કી બી અક્ષરરૂપ હોકર હી ઉપાસના કરની યાહિએ ; યહ બાત શ્રીજીમહારાજ શિક્ષાપત્રી કે શ્લોકોં દ્વારા ગર્ભિત રૂપ સે સમજાતે હૈ । શિક્ષાપત્રી કે શ્લોક ૧૧૧ કા બાપ્ય કરતે હુએ સદ્ગુરુ શતાનંદ મુનિ લિખતે હૈ : ‘જહોં કિસી મંદિર મેં શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન કી કેવલ એક મૂર્તિ કી પ્રતિષ્ઠા કી હો, તબ બી શ્રીકૃષ્ણ-રાધિકાજી સેવક મંડલ કે સાથ હી હૈ, એસી ભાવના કરની યાહિએ ।’ ઇસ સિદ્ધાંત કે અનુસાર જહોં શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજ (સહજાનંદ સ્વામી) કી એક મૂર્તિ કી પ્રતિષ્ઠા કી ગઈ હૈ, વહોં બી હરિકૃષ્ણ મહારાજ કે સાથ હી ઉનકે શ્રેષ્ઠ ભક્ત અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી વિરાજમાન હૈ, એસી ભાવના રખની યાહિએ । ઇસ શ્લોક પર આચાર્ય શ્રી ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજ ટીકા કરતે હુએ લિખતે હૈ : ‘રાધા આદિ તો નિત્ય મુક્ત હૈ । ભગવાન કે સાથ ભક્ત કી ઉપાસના કરની યાહિએ, ઇસમેં ક્યા સંદેહ ? કિસી પ્રકાર કી શંકા કો અવકાશ નહીં હૈ ।’ ઇસ સિદ્ધાંત કે આધાર પર પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ કે સાથ અક્ષર કી ઉપાસના કે લિએ સંદેહ કા કોઈ સ્થાન નહીં હૈ । ઇસકા અર્થ સ્પષ્ટ હૈ કિ શાસ્ત્રીજી મહારાજ ને સ્વામી ઓર નારાયણ અર્થાત્ અક્ષર-પુરુષોત્તમ કા કોઈ નયા સિદ્ધાંત નહીં ગઢા થા । ઉન્હોંને તો શ્રીજીમહારાજ કે સિદ્ધાંત કા સાર તત્ત્વ સંપ્રદાય કે સામે અભિવ્યક્ત કિયા, ઓર ઇસ તરહ અસંખ્ય જીવોં કે લિએ પરમકલ્યાણ કા દ્વાર ખોલ દિયા । શાસ્ત્રીજી મહારાજ એક બાત બારબાર કહતે થે કિ ભક્ત કો રાવણ યા શૂર્પણખા જૈસા ભક્ત નહીં બનના યાહિએ, કિન્તુ વિભીષણ જૈસા ભક્ત બનના યાહિએ । રાવણ કે મન મેં સીતા કે પ્રતિ પ્રેમ થા તો રામ કે પ્રતિ ક્રોધ । ઇસ કારણ ઉસકા સિર અલગ કર દિયા ગયા । ઉસી તરહ યદિ કિસી કા ઉત્તમ ભક્ત ગુણાતીત સે પ્રેમ હો ઓર શ્રીજીમહારાજ સે દ્રોહ કરે તો ઉસકા સિર અલગ હોગા હી । શૂર્પણખા કો રામ સે તો પ્રેમ થા, કિન્તુ સીતાજી સે દ્વેષ થા તો નાક-કાન કાટ લિએ ગએ । ઇસ પ્રકાર શ્રીજીમહારાજ કે સાથ તો પ્રીત હોગી કિન્તુ ઉત્તમ ભક્ત ગુણાતીત કા દ્રોહ હોગા, તો વહ અપને નાક કાન કટવાએગા । વિભીષણજી કો ઉપાસના કી સહી સમઝ થી, ‘રામ-લક્ષ્મણ-જાનકી, જય બોલો હનુમાન કી ।’ ઉસી તરહ હમેં બી ઉત્તમ ભક્ત-ધામ, ભગવાન-ધામી ઓર ઉનકે સમ્બંધવાલે મુક્તોં કે સાથ પ્રીત રખની યાહિએ, કિસી કા બી દ્રોહ નહીં કરના યાહિએ ।

(વિભાગ - ૨ સત્સંગ વાચનમાળા ભાગ ૩, આઠમી આવૃત્તિ એપ્રિલ - ૨૦૧૧,

યુગવિભૂતિ પ્રમુખસ્વામી મહારાજ આઠમી આવૃત્તિ, મે - ૨૦૧૪)

પ્ર.૮ નીચે આપેલાં અવતરણો કોણ, કોને અને ક્યારે કહે છે તે લખો. (કુલ ગુણ : ૮)

❧ નોંધ :- કોણ કહે છે - ૧ ગુણ, કોને કહે છે - ૧ ગુણ, ક્યારે કહે છે - ૧ ગુણ.

૧. “તો આજે યોગ થઈ ગયો.” (૫/૫૨)

⇒ મહારાજ - કુશળકુંવરબાને

⇒ દેહભાન ભૂલીને મહારાજના ચરણોમાં મસ્તક મૂકી પ્રેમાશ્રુ વહાવતા કુશળકુંવરબાને તેમનું કાંડુ ઝાલીને ઊભા કરતાં તેમના પૂર્વ જન્મની વાત કરતાં કહે છે.

૨. “તે લટકું હજુ મારા મનમાંથી નીકળતું નથી.” (૨/૧૫)

⇒ કલ્યાણદાસ - મુકુંદદાસને

⇒ મુકુંદદાસે વાંકાનેરમાં કલ્યાણદાસને એકાંતમાં મળીને અંતરની ઈચ્છા જણાવી કે મારે અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળવું છે તો તમે માર્ગ બતાવશો ? ત્યારે.

૩. “સંસ્કાર કેળવશો તો આ નળિયાં સોનાનાં થતાં વાર નહિ લાગે.” (૪૭)

⇒ સ્વામીશ્રી - હરિજનોને (વણકરોને)

⇒ ભોજ ગામના છેવાડે આવેલા હરિજનવાસમાં સામે ચાલીને સ્વામીશ્રી પધાર્યા ત્યારે હરિજનોને જીવન શુદ્ધિની વાત કરતાં કહે છે.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલાં વાક્યોનાં કારણ જણાવો. (નવેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : અહીં કેવળ પ્રસંગોના મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીઓએ તે વિસ્તૃત રીતે લખેલા હોવા જોઈએ.

૧. **પર્વતભાઈના હાથમાંથી દહીંનાં ઢેફાં દડી પડ્યાં. (૬/૫૯)** પર્વતભાઈ મહારાજની મૂર્તિ અખંડ દેખતા- મૂર્તિનું અખંડ ચિંતવન થતું. એકવાર ખેતરમાં સાંતી હાંકતા હતા. બપોરનું ટાણું હતું. તેથી મહારાજને માનસીમાં પર્વતભાઈ થાળ જમાડવા લાગ્યાં. મહારાજની મૂર્તિમાં લીન થયેલા પર્વતભાઈનું સાંતી ધીમું પડી ગયું. તેથી પાછળવાળાને થયું “પર્વતભાઈ ઝોલે ચઢ્યાં છે.” એમ જાણી પરોણો અડાડ્યો. પર્વતભાઈ હલી ગયા. ખાલી હાથમાંથી એકદમ દહીંના ઢેફા નીચે હળ ઉપર અને ચાસમાં દડી પડ્યા. પાછળના સાંતીવાળાને આ જોઈ નવાઈ લાગી. આશ્ચર્યની વાત કે “આ દહીં ક્યાંથી ?” પર્વતભાઈ કહે હું માનસીમાં મહારાજને દહીં ને રોટલા જમાડતો હતો. મહારાજે મારો સંકલ્પ સત્ય કર્યો. પણ તમે અડપલું કર્યું એટલે દહીં હાથમાંથી ઢળી પડ્યું. પર્વતભાઈની આવી સ્થિતિ જોઈને સાંતીવાળો દિંગ થઈ ગયો ! **અથવા**
૨. **વડોદરામાં યોજાયેલા વિષ્ણુયાગમાં સાક્ષાત્ યજ્ઞનારાયણે દર્શન દીધાં. (૧/૫)** વડોદરામાં એક વખત વિષ્ણુયાગ થતો હતો. ત્યારે યજ્ઞમાનોએ યાજ્ઞિકને પૂછ્યું કે “યજ્ઞનારાયણ દર્શન દે કે નહિ ?” યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણ ભાવુક હતો. તેણે કહ્યું કે “કોઈ સંતપુરુષ આહુતિ આપે તો યજ્ઞનારાયણ જરૂર દર્શન દે.” ગોપાળાનંદ સ્વામી એવા પ્રતાપી પુરુષ છે એમ જાણી તેમને યજ્ઞમાં આહુતિ આપવા પધારવા સૌએ વિનંતી કરી. દયાળુ સ્વામીએ યજ્ઞમાં પધારી ધીની આહુતિ આપી અને સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે સાક્ષાત્ યજ્ઞનારાયણ અગ્નિશિખાઓમાંથી પ્રગટ થઈ દર્શન દીધાં. સૌને આપાર આનંદ થયો.
૩. **ડેવિડને લાગ્યું કે આધ્યાત્મિકતાનું આ જ ઊંચામાં ઊંચું શિખર છે. (૨૦)** ઈંગ્લેન્ડના સસેક્સ શહેરના ત્રણ યુવાનોએ હિંદુ આધ્યાત્મિકતાથી આકર્ષાઈને ભારત આવી કેટલાક સાધુ-મહાત્માઓનો સમાગમ કર્યો હતો, પણ તેમની આધ્યાત્મિક ભૂખ સંતોષાઈ ન હતી. એક રાત્રે ડેવિડને સ્વપ્નમાં સ્વામીશ્રીના દર્શન થયાં. તેના આધારે ત્રણે મિત્રોએ મળીને તા. ૧૫-૫-૮૪ના (હિન્દીમાં તા. ૧૫-૫-૮૮ છે.) દિવસે નિસડન મંદિરમાં સ્વામીશ્રીને ખોળી કાઢ્યા. ડેવિડે પોતાના સ્વપ્નની વાત કરતાં સ્વામીશ્રીને કહ્યું, ‘મને સ્વપ્નમાં આપનાં દર્શન થયા હતા અને આપે સ્વપ્નમાં નિર્વિકલ્પ સમાધિ વિશેની સમજ આપી હતી. તો મારે આપને પૂછવું છે કે શું આપને ચોવીસ કલાક નિર્વિકલ્પ સમાધિનો અનુભવ રહે છે ? સ્વામીશ્રીએ જવાબ આપ્યો, ‘હરીએ, ફરીએ, બધું જ કરીએ, પણ ભગવાનને સાથે રાખીને કરીએ, એટલે સમાધિનો અનુભવ કાયમ રહે છે.’ ત્યારે ડેવિડ એ સહજ દિવ્ય વ્યક્તિત્વને આશ્ચર્યચકિત થઈને જોઈ રહ્યો. યોગીઓને અગમ્ય અને હજારો વર્ષો સુધી સાધના કરનારને પણ દુર્લભ એવી આ ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક સ્થિતિ કેવા સહજ સ્વરૂપે તેની આંખો સામે રમતી હતી ! **અથવા**
૪. **સ્વામીશ્રીનો અભય હસ્ત ચોર પર આશીર્વાદ વરસાવી રહ્યો. (૪૦-૪૧)**
૪. ત્રિચિનાપલ્લીમાં સ્વામીશ્રીના ઉતારાના ચોથા માળે પાણીની ટાંકીમાં એક ચોર હતો. લોકો તેને શોધી રહ્યા હતા. સ્વામીશ્રીએ રામચરણદાસ સ્વામીની મદદથી ચોરને ટાંકીમાંથી બહાર કાઢી પાણી પાડ્યું. સ્વામીશ્રીએ રામચરણ સ્વામીને સૂચના આપી ‘તેને બહાર પણ નહીં જવા દેતા. લોકો લાકડીઓ લઈને ઊભા છે. બીયારાને ટીપી નાંખશે. ચોર ગુજરાતી ભાષા સમજતો નહોતો. પણ સ્વામીશ્રીના હૃદયમાંથી વહેતી કરુણગંગાને એ પામી ચૂક્યો હતો. પોતે કોઈ સલામત હાથમાં છે. એવો વિશ્વાસ તેની આંખોમાં છલકવા લાગ્યો હતો ! સ્વામીશ્રીએ ચોરને પણ સદ્બોધ આપ્યો : ‘ભાઈ! કોઈકનું લૂંટીને શા માટે ખાવું ? જાતમહેનત કરીએ ! હરામનું ખાવું નહીં ... ચોરી કરવી તેના કરતાં ભગવાને હાથપગ આપ્યા છે તેનો ઉપયોગ કરી મહેનત કરને ! ભગવાન અંતર્યામી છે... દયા કરશે...’ ચોરના જીવન પરિવર્તનની એ મંગલ ક્ષણ હતી. તેણે જીવનભર ચોરી ન કરવાનો સંકલ્પ કર્યો. અને સ્વામીશ્રીનો અભય હસ્ત ચોર પર આશીર્વાદ વરસાવી રહ્યો.

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર વિવરણ લખો. (બારેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : અહીં કેવળ પ્રસંગોના મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીઓએ તે વિસ્તૃત રીતે લખેલા હોવા જોઈએ.

૧. **વિશ્વાસી લાલજી ભક્ત (૩/૩૦-૩૧)** ભાદરાના પાદરથી પસાર થતી ઊંડ નદીને કાંઠે મહારાજ સૌ ભક્તમંડળી સાથે પહોંચ્યા. નદીમાં પાણી બે કાંઠે હતું. પુષ્કળ પાણી જોઈ જળવિહાર કરવા મહારાજે સંકલ્પ કર્યો. લાલજી ભક્તને મહારાજે એક તરાપો બનાવી લાવવા કહ્યું. ‘જરૂરી સાધન વગર એકદમ તરાપો કેમ બનાવવો ?’ - લાલજી ભક્તને પ્રશ્ન થયો. મહારાજ કહે કે “આપણે નદી પાર કરવી જ છે માટે એક ચલાખો (ચોફાળ - ખાદીનો કટકો) લાવો.” વચનમાં વિશ્વાસી લાલજી ભક્ત ચલાખો લાવ્યા. સૌના મનમાં એમ થતું કે “મહારાજ શું કરશે ? ચલાખો શું પાણી ઉપર તરશે ?” અને સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે મહારાજે ચલાખો પાણીમાં તરતો મૂક્યો અને પોતે એના ઉપર બેસી ગયા. સૌ ભક્તો તો જોઈ જ રહ્યા કે સ્વપ્ન તો નથી ને ! મહારાજની આજ્ઞાથી મૂળજી શર્મા, લાલજી ભક્ત, રત્ના ભગત અને ડોસા ભગત પણ ચલાખા ઉપર બેઠા. મહારાજની ઈચ્છાથી ચલાખો પાણી ઉપર તરવા લાગ્યો અને થોડી વારમાં તો સૌ સામે પાર આવી પહોંચ્યાં. આવું અલૌકિક આશ્ચર્ય જોઈ લાલજી ભક્ત તથા બીજા ભક્તોને મહારાજના સ્વરૂપનો નિશ્ચય વિશેષ દૃઢ થયો. **અથવા**
૨. **તીર્થવાસી રઘુવીરજી મહારાજ (૪/૪૫-૪૬)** રઘુવીરજી મહારાજ સ્વામીનો સમાગમ કરવા વર્ષોવર્ષ જૂનાગઢ જતા. તેવો તેમને સ્વામીના સમાગમને ખપ હતો. પરંતુ ૧૯૧૭માં જ્યારે જૂનાગઢ પધાર્યા ત્યારે તેમના ખપની પરાકાષ્ટા જણાય છે. પોતે ભગવતપ્રસાદજીને ગાદી સોંપી તીર્થવાસી થઈને ફક્ત એક સેવકને સાથે લીધા. સિગરામ અને બીજો રસાલો સાથે ન લીધો.

સવારમાં મંગળા આરતી વખતે તૈયાર થઈ કથામાં આવી જતા. શણગાર આરતી પછી ઉતારે આવી ખીચડી અથવા બાટી ને મગની દાળ ઝટઝટ તૈયાર કરી કથામાં બેસી જતા. રાજભોગ વખતે જમવા પધારતા. બપોરે પણ આરામ છોડી કથા સાંભળતા. આળસ, નિદ્રા, રસાસ્વાદનો ત્યાગ કરી, શ્રદ્ધાપૂર્વક નિર્માનીપણે સ્વામીનો સમાગમ કર્યો. સ્વામીએ પણ તેમની ગ્રંથિઓ ગાળી ગુણાતીત કરી દીધા અને છતી દેહે અક્ષરધામનું સુખ પ્રાપ્ત કરી લીધું. તેથી સ્વામી કહેતા કે “આખા વરતાલમાં એક રઘુવીરજી મહારાજે મને ઓળખ્યો.” કારણ, ‘સ્વામી અક્ષરબ્રહ્મનો અવતાર છે’ - એવી એમને દૃઢ નિષ્ઠા હતી. આવો હતો રઘુવીરજી મહારાજને સમાગમનો ખપ.

૩. નો મની. આઈ હેવ ગોડ. (૨૩) સંવત્ ૧૮૮૮માં લોસ એન્જલસના ધનાઢ્ય શ્રી કાર્લોસ વેગા પોતાના એક હિંદુ મિત્ર સાથે સ્વામીશ્રીના દર્શને આવ્યા. અંતરમાં ધનાઢ્ય તરીકેનો ગર્વ હતો. સીધું સાદું અહંશૂન્ય વ્યક્તિત્વ ધરાવતા સ્વામીશ્રીને મળતા અંતરમાં દિવ્યતા અને શીતળતાનો અનુભવ થયો. સ્વામીશ્રીના ચરણોમાં નમન કરતા કહ્યું, ‘સ્વામીજી ! આપની પાસે આવવાથી આજે મને જિંદગીમાં સર્વપ્રથમ વખત શાંતિનો અને શીતળતાનો અનુભવ થયો છે. મારી પાસે બંગલો, મોટર, પૈસા, કીર્તિ બધું જ છે. આઈ હેવ એવરીથિંગ પણ શાંતિ... ‘આઈ હેવ ગોડ!’ સહજ અલમસ્તાઈથી સ્વામીશ્રી બોલી ઉઠ્યા પછી કહે ‘નો મની. આઈ હેવ ગોડ. પાસે ભગવાન રાખ્યા છે. તેમાં બધું જ આવી ગયું !’ પરમતત્ત્વના સાક્ષાત્કારની એ ચરમસીમા સમી અલમસ્તાઈને એક અલભ્ય અજાયબી તરીકે એ ધનાઢ્ય માણતો રહ્યો. ભગવાનના અપરોક્ષાનુભવી સંતનાં ચરણોમાં મસ્તક ઝુકાવતાં તેને લાગ્યું કે પોતે હિમાલય આગળ તરણા સમો લાગી રહ્યો છે. અથવા

૪. મૂર્તિ સાથેના તાદાત્મ્યની ચમક (૩૭)

લોસ એન્જલસમાં પાટોત્સવની વૈદિકવિધિ સ્વામીશ્રી કરતાં હતાં ત્યારે નરેન્દ્રપ્રસાદ સ્વામી (આચાર્ય સ્વામી) સ્વામીશ્રી પાસે વિચરણ માટે વિદાય લેવા આવ્યા. ત્યારે સ્વામીશ્રીએ વિદાય આપવાને બદલે તેઓને મૂર્તિ પરથી જળ લૂછવાની સેવા આપી. સેવા કરતાં કરતાં તેમને મૂર્તિના દેવત્વ વિષે સંશય થતાં રૂમાલમાં જ હાથ રાખી ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની મૂર્તિનો અંગૂઠો જોરથી દબાવ્યો. તરત જ બીજા કાર્યમાં વ્યસ્ત સ્વામીશ્રીએ ચમકીને જાણે પોતાનો અંગૂઠો દબાયો હોય તેમ બોલી ઊઠ્યાં, “આચાર્ય ! આસ્તે !” ત્યારે આચાર્ય સ્વામી દિગ્મૂઢ બની ગયા. તેમણે કહ્યું, “તમને કેવી રીતે ખબર પડી ?” ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું, “ખબર તો પડે જ ને !” તેઓની આંખોમાં નિરાળી ચમક હતી. મૂર્તિ સાથેના તાદાત્મ્યની એ ચમક હતી કે તેમના અંતર્યામીપણાની, તે નક્કી કરવા માટે નરેન્દ્રપ્રસાદદાસ સ્વામી પાસે સજ્જતા ન હતી. તેઓ સ્વામીશ્રીના દિવ્યત્વમાં ખોવાઈ ગયા હતા.

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ : ૫)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબના ગુણ આપવા નહિ.

૧. રામાનંદ સ્વામીએ સૌ હરિભક્તોને શો આદેશ મોકલ્યો હતો ? (૩/૨૮)
૪. રામાનંદ સ્વામીએ સૌ હરિભક્તોને લોજ જવાનો આદેશ મોકલ્યો હતો.
૨. ગોપાળાનંદ સ્વામી પ્રતિ વર્ષ જૂનાગઢ શા માટે જતા હતા ? (૧/૭)
૪. “વર્ષોવર્ષ જૂનાગઢ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કરવા સૌ સંતો તથા હરિભક્તોએ એક માસ જવું.” મહારાજની એ આજ્ઞા અનુસાર ગોપાળાનંદ સ્વામી પ્રતિ વર્ષ જૂનાગઢ જતા હતા.
૩. મુક્તાનંદ સ્વામીનો જન્મ ક્યારે અને ક્યાં થયો હતો ? (સંવત, માસ, તિથિ) (૨/૧૪) (હિન્દીમાં અલગ જવાબ છે)
૪. મુક્તાનંદ સ્વામીનો જન્મ સંવત ૧૮૧૪ના પોષ વદી સાતમને દિવસે (કાઠિયાવાડના) અમરેલી ગામમાં થયો હતો.
૪. મુક્તાનંદ સ્વામી કા જન્મ સંવત ૧૮૧૮ કે પૌષ વદી ૭ (સાતમ) કે દિન સૌરાષ્ટ્ર મેં અમરેલી ગાંવ મેં હુઆ થા । (૨/૧૬)
૪. મનને શુદ્ધ કરવાનો સાબુ કયો છે ? (૩૬)
૪. સત્સંગ મનને શુદ્ધ કરવાનો સાબુ છે.
૫. શાનો ત્યાગ કરી શાનો સંગ કરવો જોઈએ ? (૩૦)
૪. કુસંગ-વ્યસનનો ત્યાગ કરી સારાનો સંગ કરવો જોઈએ.

પ્ર.૧૩ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોક્કસ ખાનામાં ખરાની (✓) નિશાની કરો. (કુલ ગુણ : ૮)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ ખરાની નિશાની કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૩ (૫/૫૪)   ૨. ૪ (૭/૬૬)   ૩. ૨, ૪ (૭-૮)   ૪. ૨, ૩ (૬)

(વિભાગ - ૩ : નિબંધ)

પ્ર.૧૪ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર આશરે ૬૦ લીટીમાં નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૧૫)

નોંધ : નિબંધ એ મૌલિક વિષય છે, તેમાં આપેલ મુદ્દા ઉપરાંત બીજા ઘણા પાસા આવરી શકાય છે. જેવાં કે મૌલિકતા, સંપ્રદાય તથા અન્ય સંપ્રદાય વિષયક જ્ઞાન, કથાવાર્તાને આધારે વિષય વસ્તુની વિશેષ છણાવટ, અન્ય આધારભૂત સાહિત્યનો સહારો વગેરે મુદ્દાઓનો સમાવેશ થઈ શકે છે. પરીક્ષાર્થીએ વિષયને અનુરૂપ આ ઉપરાંત પણ બીજા પ્રસંગો લખ્યા હોય તો તે પણ માન્ય રાખી ગુણ આપવાં.

૧. “મરજીવા તો મસ્ત થઈ સાકારને ભજે.....” :- (૧) શ્રીજીમહારાજ પ્રબોધિત અક્ષરપુરુષોત્તમ ઉપાસના એટલે અક્ષરરૂપ થઈને પુરુષોત્તમ નારાયણની ભક્તિ કરવી. આ ઉપાસનામાં ચાર મુદ્દાનો સમાવેશ. (૨) ભગવાન સ્વામિનારાયણ સર્વ કર્તા-હર્તા છે, સાકાર છે, પ્રગટ અને સર્વોપરી છે. વિશ્વના મોટા ભાગના સંપ્રદાયો નિરાકારવાદી. પરંતુ શ્રીજીમહારાજ દ્વારા સાકાર મૂર્તિમાન ભગવાનનું પ્રતિપાદન (વચનામૃત, સ્વામીની વાતો, કીર્તન, શ્લોક તેમજ અન્ય ગ્રંથોમાંથી સાકારનું પ્રતિપાદન કરતા સંદર્ભ લખી શકાય) (૩) કીર્તનની આ પંક્તિમાં જે સાકારને ભજે તેને મરજીવા કહ્યા છે. સાથે સાથે મરજીવા કે જેને પોતાના જીવની પરવા નથી, દેહની પરવા નથી તે પોતાની મસ્તીમાં, ભગવાનના સાકારપણાની મસ્તીમાં મસ્ત બનીને ભક્તિ કરે છે. (પ્રસંગો લખી શકાય) (૪) અનેક વચનામૃતોમાં સ્વયં શ્રીજીમહારાજ દ્વારા સાકારપણાનું પ્રતિપાદન - જે સાકાર થઈને ભગવાનને ભજે, ભગવાનની મૂર્તિમાન રૂપે ઉપાસના કરે તે જેવો તેવો હોય તો પણ મહારાજને પ્રિય છે - જે ભક્તને સાકારપણાની દૃઢ પ્રતીતિ છે તેના પર મહારાજનો અતિશય રાજીવો. (પ્રસંગો લખવા વચનામૃતોના સંદર્ભ આપવા) (૫) સાકાર ઉપાસના એ સાચી ઉપાસના - પોતાના આશ્રિતોમાં પણ ભગવાનને સાકાર રૂપે ભજવાથી થતા લાભ - તેમજ કલ્યાણનો માર્ગ સરળ બને તેવો લાભ જણાવીને સાકારપણાનું પ્રતિપાદન સાથે સાથે નિરાકારપણાનું પ્રતિપાદન કરતા ગ્રંથો મહાન વિદ્વાન દ્વારા રચાયેલ હોય તો પણ તેને વાંચવા નહિ. તેવી ખાસ આજ્ઞા. સાકાર સમજવાથી તેમાં પ્રગટપણાની તેમજ કર્તાપણાની અને સર્વોપરીપણાની પણ પ્રતીતિ થાય છે માટે સાકારને ભજતા ભક્તોને મરજીવા કહે છે. (૬) ભગવાનને નિરાકાર સમજવાથી ખૂબ મોટી ખોટ જાય છે. કલ્યાણના માર્ગમાં મોટું વિઘ્ન. (નિરાકાર સમજવાથી થતી ખોટ વિશે વચનામૃત તેમજ અન્ય સંદર્ભોમાંથી લખી શકાય) (૭) કદાચ થાય કે શ્રીજીમહારાજ પૃથ્વી પર સાકાર હોય તો ધામ ખાલી હોય ? આ પ્રશ્નનું પણ શ્રીજીમહારાજ દ્વારા નિરાકરણ - મહારાજ ધામમાં અને પૃથ્વી પર સદા સાકાર જ છે. (૮) સાકાર કેવી રીતે ? તો જેમ ભગવાને સર્જન કરેલું આ વિશ્વ અને તેમાં રહેલ જીવો, પદાર્થો સાકાર છે તો પછી સાકારના રચયિતા પણ સાકાર જ હોય ને ? (૯) ઉપસંહાર - આમ આત્મિક ભક્તિ પામવા માટે ભગવાનને સાકાર સમજવાની આવશ્યકતા છે.
૨. સત્સંગમાં સૂર્યાસ્ત : મનુષ્યભાવ :- (૧) મનુષ્યભાવ એટલે ભગવાન અને સંત એ મનુષ્ય જેવા છે છતાં પણ મનુષ્ય નથી. તેથી તેમનામાં મનુષ્યપણાનો ભાવ લાવવો તે મનુષ્યભાવ છે. (૨) ભગવાન મનુષ્ય જેવા શા માટે થાય છે ? ભગવાન પોતાના ભક્તોને લાડ લગાવવા માટે મનુષ્યદેહ ધરે છે. ભક્તોના સંકલ્પો પૂરા કરવા માટે મનુષ્ય દેહ - વચનામૃત, સ્વામીની વાતો તથા અન્ય શાસ્ત્રો, કીર્તનોનાં પ્રમાણો પ્રસંગો લખી શકાય. (૩) જો ભગવાન મનુષ્ય દેહ ન ધરે અને પ્રાણી અથવા પશુ-પક્ષી રૂપે દેહ ધરે તો મનુષ્યને, ભક્તને સમાસ ન થાય. સજાતીમાં હેત થાય તે ન્યાયે ભગવાનનું મનુષ્ય દેહનું ધારણ કરવું. શ્રીરામચંદ્ર ભગવાન, શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન મનુષ્ય દેહ ધારણ કરીને મનુષ્ય સાથે ઓતપ્રોત થઈ ગયા. (ભક્તોના પ્રસંગો લખી શકાય) (૪) શ્રીજીમહારાજનું આ પૃથ્વી પર મનુષ્ય દેહ ધરીને આવવું. ભક્તોના કોડ પૂરા કરી લાડ લગાવી અંતે અક્ષરધામમાં પોતાની સમીપે બેસાડવા માટેનો સંકલ્પ. અનેક જગ્યાએ મહારાજે આ વાત કરી છે તેનાં પ્રમાણો આપવાં, પ્રસંગો લખવા. જેના જેના કોડ પૂરા કર્યા, ભક્તોને લાડ લગાવ્યા તે પ્રસંગો લખી શકાય. (૫) ભગવાન મનુષ્ય દેહ ધારણ કરે છે છતાં દિવ્ય - ભગવાનની મૂર્તિ સાકારનું નાણિયેર - ભગવાનની દરેક ક્રિયા દિવ્ય. મોહ પમાડે તેવા ચરિત્રોમાં ભક્તોને મનુષ્યભાવ ન આવે. દિવ્યભાવ જ રહે પરંતુ ભક્તોને સ્વરૂપનિષ્ઠા પાકી ન થઈ હોય તો મનુષ્યભાવ આવે અને સત્સંગમાંથી પડી જાય. ભગવાન થઈને આમ શું કરતા હશે ? તે મનુષ્યભાવ. મનુષ્યભાવ આવવાથી અનેક ભક્તો આશરો દૃઢ ન હોવાથી સત્સંગમાંથી પડી ગયાના પ્રસંગો લખી શકાય. સત્સંગમાંથી પડી જવું એટલે મરણ જ ગણાય. સત્સંગમાં સૂર્યાસ્ત એટલે કે જેમ સૂર્યનો અસ્ત સંધ્યાકાળે થાય તેમ ભગવાનમાં મનુષ્યભાવ આવવાથી તે ભક્તનો સૂર્ય અસ્ત થઈ જાય. એકાંતિક ભક્તને દેહે કરીને મરણ એ મરણ નથી પણ ભગવાનમાં મનુષ્યભાવ આવે તે મરણ એટલે કે સત્સંગમાં સૂર્યાસ્ત એટલે કે સત્સંગમાંથી વિમુખ એટલે મરણ બરાબર. (૬) ભગવાનની જેમ પરમ એકાંતિક સંતમાં પણ મનુષ્યભાવ ન લાવવો. મનુષ્યભાવ પરઠવાથી જીવને ઘણી ખોટ જાય. વચનામૃત, સ્વામીની વાતો, અન્ય શાસ્ત્રોના પ્રમાણો પ્રસંગો લખી શકાય. - ઉપસંહાર.
૩. પરાત્પર શ્રદ્ધાનાં પુષ્પો :- (૧) સાહિત્ય સર્જન અને આધ્યાત્મિક જગતમાં એક અપૂર્વ ઘટનાનો પ્રાદુર્ભાવ - એ કઈ ઘટના ? ૮૪ વર્ષના એક શિષ્ય દ્વારા ૮૪ વર્ષના પોતાના ગુરુજીને અપાયેલી ભાવભરી, સ્નેહભરી અંજલિ. આ શિષ્ય એટલે અણુવિજ્ઞાનના જગવિખ્યાત મહર્ષિ તથા પૂર્વ રાષ્ટ્રપતિ ડૉ. એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામ અને ગુરુજી એટલે વિશ્વ વંદનીય મહાપુરુષ પરમ પૂજ્ય પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ. (૨) આ અંજલિ એટલે પ્રમુખ સ્વામી મહારાજની આધ્યાત્મિક અનુભૂતિઓ વિશે ડૉ. કલામે લખેલ પુસ્તક ‘ટ્રેન્સેન્ડન્સ’. કોઈ રાષ્ટ્રના રાષ્ટ્ર પ્રમુખે કોઈ પણ ધર્મના આધ્યાત્મિક વડા પર પુસ્તક લખ્યું હોય એવી આ વિરલ ઘટના - પ્રકાશન પણ જગવિખ્યાત પ્રકાશન સંસ્થા દ્વારા - પ્રથમ આવૃત્તિ જ એક લાખ સંખ્યામાં પ્રકાશિત - આ એક વિક્રમ સર્જક ઘટના. (૩) ઈ.સ. ૨૦૦૧માં દિલ્હી ખાતે ડૉ. કલામ સ્વામીશ્રીના વ્યક્તિગત સંપર્કમાં - એકાદ કલાકની આ મુલાકાતથી તેમના જીવનમાં અવિસ્મરણીય વળાંક - સ્વામીશ્રીને મળ્યા બાદ વર્ષો સુધી તેમના હૃદયમાં સંઘરેલી ભારત માટેની વેદનાઓનો અંત - વિદાય વેળાએ તેમના મુખ પર અપાર સંતોષ - જાણે કે શાંતિના સમુદ્રમાંથી ઝબકોળાઈને બહાર આવ્યા ન હોય ? સામે પક્ષે સ્વામીશ્રીને પણ સરસ અનુભવ - ઋષિતુલ્ય વ્યક્તિને મળ્યા તેથી તબિયત સારી થઈ ગઈ સાથે જ નાદુરસ્ત સ્વાસ્થ્ય વચ્ચે પણ નાડીના ધબકારા નોર્મલ - ડૉ. કલામ સાહેબને સ્વામીશ્રી પ્રત્યેના સતત આકર્ષણનું પવિત્ર બીજ આ મુલાકાતમાં વવાયું - ૧૪ વર્ષ દરમિયાન રૂબરૂ મુલાકાતનો સિલસિલો - ડૉ. કલામ સાહેબનો એક પણ દિવસ સ્વામીશ્રીને યાદ કર્યા સિવાય પસાર થયો નહિ હોય. અદ્યેષ્ટ આધ્યાત્મિક સેતુ સંધાયેલ રહ્યો. (૪) સ્વામીશ્રી અને ડૉ. કલામ સાહેબ વચ્ચે ખૂબ મોટો વિરોધાભાસ - ડૉ. કલામ સાહેબ પ્રખર વિદ્વાન - ભારત તેમજ ભારતની બહારની અનેક યુનિવર્સિટીઓમાંથી ૪૮ વખત પી.એચ.ડી. જ્યારે સ્વામીશ્રી

પી.એચ.ડી.ના પૂરા નામથી પણ અજાણ - ડૉ. કલામની ભાષા અંગ્રેજી ગુજરાતી એક વાક્ય પણ સમજતા નથી. સ્વામીશ્રી ગુજરાતી જાણે છે અંગ્રેજીનું એક વાક્ય પણ સમજી શકતા નથી. - ડૉ. કલામ એક મુસ્લિમ પરિવારમાંથી - સ્વામીશ્રી હિન્દુધર્મના એક વડા - ડૉ. કલામ પ્રખર અણુવિજ્ઞાની - સ્વામીશ્રી આધ્યાત્મ વિદ્યાના પરમ જ્ઞાની. આમ વિરોધાભાસ છતાં સ્વામીશ્રીની પરાત્પર દિવ્યતા અને ડૉ. કલામના હૃદયની ઉત્કૃષ્ટ મુમુક્ષુતાએ મળીને જગતને નવા જ સંબંધની ઓળખ આપી. બંનેના પવિત્ર હૃદયના રણઝણતા તારને કારણે શબ્દોનું સામ્રાજ્ય વામણું - આધ્યાત્મિક સંવાદિતાને કારણે રોમરોમમાં નવી શ્રદ્ધાની જ્યોતિ. (૫) સ્વામીશ્રી સાથેની મુલાકાતોમાં શ્રદ્ધા અને આદરની લાગણી - આ રહ્યા તેના અંશો - સન ૨૦૦૪માં ડૉ. કલામના જન્મદિને સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદ - સ્વામીશ્રી પાસે સાધુદીક્ષાની માંગણી - સ્વામીશ્રી તો તેઓને સાધુ જ સમજે છે. લેખિત સર્ટિફિકેટની માંગણી - સ્વામીશ્રીનું સર્ટિફિકેટ એ તેઓને મન ભગવાનનું જ આપેલું સર્ટિફિકેટ. આનંદ વિભોર થઈ ગયા. - તા.૧૦-૨-૨૦૦૭ના રોજ સ્વામીશ્રીની મુંબઈમાં એન્જિયોગ્રાફી - ડૉ. કલામ સાહેબને આની જાણ - બપોરે ૧ થી ૨ વાગ્યા સુધી સ્વામીશ્રીના સ્વાસ્થ્ય માટે માળા ફેરવતા - ફોન પર સ્વાસ્થ્યના સમાચાર પૂછ્યા - ડૉ. કલામ દરરોજ સ્વામીશ્રીને યાદ કરતા - અક્ષરધામના સર્જનથી પ્રભાવિત - તેમની પાસે આવતા દરેક મુલાકાતીને અક્ષરધામનો મહિમા કહી જોવા મોકલતા. - સન ૨૦૦૬માં દરેક રાજ્યની હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશોની એક કોન્ફરન્સમાં સ્વામીશ્રીની શક્તિ અક્ષરધામ નિર્માણનો દાખલો આપ્યો. - તા.૨૩-૭-૨૦૧૦ના રોજ ગાંધીનગર ખાતેના વોટર શો નિહાળીને ફોન પર કાર્યને બિરદાવ્યું - હજારો નચિકેતા સ્વામીશ્રી દ્વારા તૈયાર થશે એવી શ્રદ્ધા વ્યક્ત કરી. - તા.૧૧-૩-૨૦૧૪ના રોજ ડૉ. કલામ સ્વામીશ્રીને મળ્યા - પ્રતિકૂળ સ્વાસ્થ્યને કારણે સ્વામીશ્રી એક પણ વાક્ય ન બોલ્યા, ફક્ત હૂંફાળું સ્મિત - જ્યારે પ્રમુખ સ્વામી હસે છે ત્યારે આખું વિશ્વ હસે છે ! રોમાંચિત થવાય તેવી અનૂભૂતિ. - તા.૨૪-૪-૨૦૦૭ના રોજ યુરોપિયન પાર્લામેન્ટમાં આપેલ ઐતિહાસિક પ્રવચનથી પ્રભાવિત અનેક મહાનુભાવો એ ‘સ્ટેન્ડિંગ’ ઓવેશનનું બહુમાન આપ્યું. ‘સર્વશ્રેષ્ઠ પ્રવચન, પ્રેરણાત્મક પ્રવચન’ પાર્લામેન્ટના પ્રેસિડેન્ટ દ્વારા સંબોધનમાં આ નોંધ લેવાઈ ડૉ. કલામ સાહેબને અનુભવ થયો કે સ્વામીશ્રી તેઓમાં રહીને બોલી રહ્યા હતા. - ડૉ. કલામની વિશેષતા - જ્યારે જ્યારે સ્વામીશ્રી પાસે આવ્યા છે ત્યારે એક બાળસહજ વિસ્મય સાથે - અનેકવિધ ક્ષેત્રોના માંધાતાઓ ને હજારો નામાંકિત પ્રતિભાસંપન્ન બુદ્ધિજીવીઓ સાથે ચર્ચા કર્યા બાદ પણ તેમની જિજ્ઞાસા પૂર્ણ થવાને બદલે તેમના રોમરોમમાં જિજ્ઞાસા જીવતી જ રહી છે. (૬) આનું પરિણામ શું આવ્યું ? સ્વામીશ્રીના દિવ્ય જીવન, સંદેશ અને કાર્યની સમીક્ષા કરતો ગ્રંથ લખવાની મહેચ્છા - તા.૧૧-૮-૨૦૦૬ના રોજની દિલ્હી ખાતેની મુલાકાતમાં કહ્યું અક્ષરધામ વિશ્વમાં શાંતિ લાવવા માટે બહુ મોટો ભાગ ભજવશે. આપણે બંને ભેગા થઈને એવું માર્ગદર્શન લોકોને આપીએ કે જેથી લોકોનાં જીવનમાં શાંતિ, સમૃદ્ધિ અને સુખ આવે. એમ કહી પુસ્તક લખવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો. સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદ - સારી ભાવનાને બિરદાવી. (૭) તા.૧૮-૭-૨૦૧૦ના રોજ દિલ્હીમાં હૃદયની ભાવના વ્યક્ત કરી. આપની સાથે રહીને પુસ્તક લખવું છે. સ્વામીશ્રીના પ્રવચનના મુદ્દા પર ચર્ચા કરીને ૧૨ પ્રકરણો લખવાની મહેચ્છા - એક વર્ષ સુધીમાં પુસ્તક તૈયાર થઈ જાય તેવા આશીર્વાદ મળે તેવી ભાવના. આ પ્રસંગે સ્વામીશ્રીની ગુરુભક્તિથી ડૉ. કલામ ભાવવિભોર થઈ ગયા. (૮) સન ૨૦૧૪માં સારંગપુર ખાતે મુલાકાત બાદ પુસ્તક લખવાની તીવ્ર ઈચ્છા - સ્વામીશ્રીના આરોગ્યથી ચિંતાતુર થયેલ ડૉ. કલામે કહ્યું ‘જો હું મારા અનુભવોનું પુસ્તક તેમની હયાતીમાં તેમને હાથોહાથ નહીં આપી શકું તો મને સૌથી મોટો વસવસો રહી જશે.’ આ ક્ષણથી જ કલામ સાહેબને ચટકી લાગી ગઈ ઘણી વખત રાત્રે ૧ વાગે પણ પ્રો. તિવારી સાથે હૃદયની ઊર્મિઓ વ્યક્ત કરી. પુસ્તકનું બંધારણ ઘડાવા લાગ્યું. એક પ્રખર વિજ્ઞાનીએ એ ગુણાતીત મહાપુરુષને હૃદયની ઊર્મિઓથી નવાજ્યા અને જગતને ‘ટ્રેન્સેન્ડન્સ’ નામનો ગ્રંથ મળ્યો. (૯) આ એક સંવાદિતા ભર્યો ગ્રંથ. પુસ્તકમાં ચાર સ્તંભ. પ્રથમ સ્તંભ - સ્વામીશ્રી અને ડૉ. કલામ સાહેબ વચ્ચેના સંવાદો - બીજો સ્તંભ - બી.એ.પી.એસ.નાં મહાન કાર્યો - વ્યસન મુક્તિ, અપૈયા છોડાવ્યા, ઘરસભાઓ દ્વારા પારિવારિક શાંતિ વગેરે ક્રાંતિકારી પગલાં - જેની તોલે બીજા કાર્યો ન આવે અને આ બધાથી વિશેષ અક્ષરધામ - જેનાથી વિદેશી પર્યટકો સ્તબ્ધ - આ એક પરિવર્તનનું મોજું - સમગ્ર રાષ્ટ્ર માટે ગૌરવની વાત. ત્રીજો સ્તંભ - અધ્યાત્મ અને વિજ્ઞાનનું સંયોજન. સ્વામીશ્રી પરફેક્ટ મેનેજમેન્ટ નિષ્ણાત, પરફેક્ટ એન્જિનિયર. ડૉ. કલામ એક પ્રખર વિજ્ઞાની. ચોથો સ્તંભ - નેતૃત્વ. આવું નેતૃત્વ ક્યાંય જોયું નથી. તેનું નિરૂપણ એટલે ચોથો સ્તંભ. (૧૦) ઉપસંહાર - સ્વામીશ્રીને ગ્રંથ અર્પણ કરતાં ડૉ. કલામ સાહેબે કહ્યું ‘સ્વામીશ્રી, આપનું જીવન મહાન છે, હેતુસર એક દિવ્ય જીવન !’ તિવારીજીને કહ્યું ‘માય મિશન ઈઝ નાઉ ઓવર.’ મુઠ્ઠી ઊંચેરા માનવી દ્વારા લખાયેલ ગ્રંથ. નિઃસ્પૃહી આત્મા દ્વારા લખાયેલ ગ્રંથ. જેનું સ્વપ્ન શાંતિમય વિશ્વ જોવાનું છે. તેથી જ આ પુસ્તક પરાત્પરની અનુભૂતિ કરાવે છે. વૈશ્વિક ગ્રંથ કે જેના દેશ-વિદેશમાં સર્વત્ર વધામણાં થઈ રહ્યાં છે. આવા ગ્રંથની સેવા બદલ ડૉ. કલામ સાહેબને લોકો સો સો સલામ કરે છે.

❧ સમાપ્ત ❧